

บทที่ 2

ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบท และชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2552 (CMRU – SML)” มีทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลและตัวชี้วัดในการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องของโครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2552 (CMRU – SML)” มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ทฤษฎีของโครงการวิจัย

ทฤษฎีของโครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบท และชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (CMRU – SML)” ได้กล่าวอ้างจากการสัมมนาเรื่อง “การจัดการความรู้เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาอาชีพแบบบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบยั่งยืน” โดย สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) (www.kmi.or.th) ซึ่งมีวิทยากรผู้เข้าร่วมสัมมนาได้แก่ ศ.นพ. ประเวศ วะสี ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และ ดร.ประพนธ์ ผาสุขยัตต์ ผลจากการสัมมนาทำให้ทราบถึงข้อคิดและแนวทางในการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนี้

ข้อคิดจาก ศ.ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช คือ “สังคมไทยเป็นสังคม 4ฐาน” คือ

- (1) สังคมของผู้ด้อยโอกาส หมายถึง อยู่ห่างไกล และยากจนมากๆ
- (2) สังคมแห่งการพอเพียง หมายถึง มีอยู่อย่างพอเพียงแต่ไม่มีการสั่งสม
- (3) สังคมฐานานุภาพ หมายถึง เป็นสังคมของคุณวุฒิ ที่ไม่มีคุณภาพ
- (4) สังคมแห่งการแข่งขันเพื่อค้ากำไร หมายถึง อยู่ยอดบนสุด เป็นสังคมที่

เชื่อมโยงกับ สังคมโลกเรียบร้อยแล้ว โดยวิถีชีวิตทุกอย่าง

ข้อคิดจากอาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม คือ “หลักคิดสำคัญ 5 ประการในการแก้ไข ปัญหาความยากจน” คือ

- (1) ให้ภาคประชาชนเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน
- (2) ใช้หลักการพัฒนาที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง และทุกฝ่ายในพื้นที่ประสานความร่วมมือกัน
- (3) ทุกฝ่ายซึ่งอยู่นอกพื้นที่ ควรประสานความร่วมมือเพื่อเข้าไปสนับสนุน
- (4) ควรมีระบบข้อมูลและการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญ
- (5) ควรมีนโยบาย ข้อกำหนด และงบประมาณสนับสนุนทุกระดับ

ข้อคิดจาก ศ.นพ. ประเวศ วะสี คือ ต้องกลับไปสู่ศีลธรรมพื้นฐานของสังคม คือ การเคารพศักดิ์ศรีของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะคนเล็กคนน้อย คนยากคนจน โดยให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ว่าเป็นรูปธรรมของการเคารพในตัวคน อธิบายโดย“สามเหลี่ยมสู่ความสุขสมบูรณ์” อันประกอบด้วย การปฏิบัติ/ การเรียนรู้ และการจัดการความรู้สู่ความดี ความสุข และความสามารถ เป็นหลักที่นำไปใช้ได้ในทุกกลุ่มคน ชุมชน เขตพื้นที่ องค์กร สถาบัน สังคม และมนุษยชาติ ดังแผนภาพ

ภาพที่ 2.1 แบบจำลอง “สามเหลี่ยมสู่ความสุขสมบูรณ์” ของ ศ.นพ. ประเวศ วะสี

ข้อสรุปจากการสัมมนาทำให้ได้ทราบว่า การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นเครื่องมือ (means) เท่านั้น ซึ่ง KM นี้ ไม่ใช่เป้าหมาย (end) ของการพัฒนา หมายความว่า การจัดการความรู้ไม่ใช่การเอาความรู้มาจัดระบบ หรือจัดการเพื่อให้ผู้อื่นนำไปใช้ แต่เป็นการ

ดำเนินการเพื่อให้การปฏิบัติงานมีการประยุกต์ใช้ความรู้อย่างเข้มข้น และทำให้งานมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นนั่นเอง

นักวิจัยจึงได้นิยามลักษณะของแนวคิดในการพัฒนานี้ว่า “การจัดการการเรียนรู้: Learning Management”

จากแนวคิดข้างต้น ทำให้ได้ข้อสรุปของ “การจัดการการเรียนรู้: Learning Management” ว่าเป็นการจัดการความรู้สู่ความสุขและความสำเร็จจะต้องประกอบไปด้วย

- (1) การเรียนรู้ในตนเอง
- (2) การเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน (เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมภารกิจ ฯลฯ)
- (3) การเรียนรู้ร่วมกันกับองค์กรพันธมิตร (องค์กรร่วมพันธมิตร Strategic partners ฯลฯ)

(4) การเรียนรู้ร่วมกันทุกฝ่าย

และปรับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management) ข้างต้น เพื่อประยุกต์ใช้กับดัชนีชี้วัดการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบท และชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยดัชนี 3 มิติ อันได้แก่

- (1) ระดับความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินจาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ปี 2551
- (2) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินจาก สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กุมภาพันธ์ 2549)
- (3) ระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินจาก โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คณะทำงานวิชาการ สถาบันปริกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สิงหาคม 2550)

สำหรับการจัดการการเรียนรู้ (LM) นี้จะได้อาศัยแนวคิด “บันไดสี่ขั้นของการเรียนรู้ (Learning)” ของ ดร.ประพนธ์ ฝาสุกยัต มาประยุกต์ใช้กับชุมชนด้วย ดังแบบจำลอง

ภาพที่ 2.2 แบบจำลอง บันไดสี่ขั้นของการเรียนรู้

แบบจำลองสี่ขั้นของการเรียนรู้นี้ ชุมชนจะเริ่มจาก

- (1) ไม่รู้ เพื่อพัฒนาเป็น
- (2) รับรู้ และเป็น
- (3) การเลียนแบบ
- (4) เรียนรู้ หรือต่อยอด

2.1.2 ทฤษฎีการวิจัย

จุฬพล สวัสดิยากร หลักและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2520 หน้า 9 และ นที เนียมศรีจันทร์ ประโยชน์ที่คาดหวังจากการติดตามและประเมินผลหลังสิ้นสุดการวิจัยในหัวข้อมุมมองของผู้กำหนดนโยบายการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2545 หน้า 2 ภาคผนวก 3 ได้อธิบายเกี่ยวกับการวิจัยไว้ดังนี้

การวิจัย หมายถึง การศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ หรือทดลองอย่างมีระบบ โดยอาศัยอุปกรณ์ หรือวิธีการ เพื่อให้พบข้อเท็จจริง หรือหลักการไปใช้ในการตั้งกฎ ทฤษฎี หรือแนวทางในการปฏิบัติลักษณะของงานที่ถือว่าเป็นการวิจัยควรจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) การคัดเลือกหัวข้อในการวิจัย (selection of problem area)
- (2) วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล (method of gathering data)

- (3) การวิเคราะห์และการตีความข้อมูล (analysis and interpretation of the data)
- (4) การเสนอผลการวิจัยและข้อสรุป (conclusions and final report)

กิจกรรม หรือ ลักษณะงาน ที่เป็นเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการวิจัย เช่นการสำรวจเพื่อรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การทำรายงานหรือเผยแพร่ผลงานวิจัย หรือกิจกรรมสนับสนุนการวิจัย เช่น การฝึกอบรมนักวิจัย การให้เงินอุดหนุนการวิจัย ฯลฯ เหล่านี้ไม่นับเป็นการวิจัยตามนิยามข้างต้น และสามารถแบ่งการวิจัยตามกลุ่มสาขาวิชาการใหญ่ๆ ได้เป็น 2 ด้าน คือ

(1) การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง การสำรวจ วิเคราะห์ ทดลองอย่างมีระบบ และเป็นขั้นตอนด้วยอุปกรณ์หรือวิธีพิเศษ เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความรู้ หรือประสบการณ์ เพื่อเสนอความรู้ใหม่ เพื่อสุขภาพอนามัย ความผาสุกและความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ

(2) การวิจัยทางสังคมศาสตร์ หมายถึง การศึกษาค้นคว้าหาความจริงด้วยระบบและวิธีการทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับ พฤติกรรม ปรากฏการณ์ หรือปฏิกิริยา ตลอดจนความรู้สึคนึกคิดของมนุษย์และสังคม เพื่อให้ทราบถึงความรู้และความจริงที่จะนำมาแก้ไขปัญหาของสังคมหรือก่อให้เกิดความรู้ใหม่

2.1.3 แนวคิดของการวิจัย (type of research)

จาก Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). 1993. The Measurement of Scientific and Technological Activities: Functional Distribution: 67 - 72. ได้อธิบายความหมายและ ระบุประเภทของการวิจัยได้ดังนี้

- (1) การวิจัย หมายถึง การวิจัยและพัฒนา (R&D) ประกอบด้วย

(1.1) การวิจัยพื้นฐาน (basic research หรือ pure research หรือ theoretical research) เป็นการศึกษาค้นคว้าในทางทฤษฎี หรือในห้องทดลองเพื่อหาความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับสมมติฐานของปรากฏการณ์ และความจริงที่สามารถสังเกตได้ หรือเป็นการวิเคราะห์หาคุณสมบัติโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ต่างๆ เพื่อตั้งและทดสอบสมมติฐาน (hypothesis) ทฤษฎี (theories) และกฎต่างๆ (laws) โดยมีได้มุ่งหวังที่จะใช้ประโยชน์โดยเฉพาะ

(1.2) การวิจัยประยุกต์ (applied research) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความรู้ใหม่ ๆ และมีวัตถุประสงค์เพื่อนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นการนำเอาความรู้และวิธีการต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยขั้นพื้นฐานมาประยุกต์ใช้อีกต่อหนึ่ง หรือหาวิธีใหม่ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้ระบุไว้แน่ชัดล่วงหน้า

(1.3) การพัฒนาทดลอง (experimental development) เป็นงานที่ทำอย่างเป็นระบบ โดยใช้ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยและประสบการณ์ที่มีอยู่ เพื่อสร้างวัสดุ ผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือใหม่ เพื่อการติดตั้งกระบวนการ ระบบและบริการใหม่ หรือเพื่อการปรับปรุงสิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้น

(2) สาขาวิชาทางการวิจัย

สาขาวิชาการ หมายถึง สาขาวิชาการ และกลุ่มวิชาของสภาวิจัยแห่งชาติ ประกอบด้วย

(2.1) สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพและคณิตศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา คณิตศาสตร์และสถิติ ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับโลกและอวกาศ ธรณีวิทยา อุทกวิทยา สมุทรศาสตร์อุทกนิยมนวิทยา ฟิสิกส์ของสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.2) สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ แพทย์ศาสตร์ สาธารณสุข เทคนิคการแพทย์ พยาบาลศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ สังคมศาสตร์การแพทย์และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.3) สาขาวิทยาศาสตร์เคมีและเภสัช ประกอบด้วยกลุ่มวิชานินทรีย์เคมี อินทรีย์เคมีชีวเคมี เคมีอุตสาหกรรม อาหารเคมี เคมีโพลิเมอร์ เคมีวิเคราะห์ ปิโตรเลียม เคมีสิ่งแวดล้อม เคมีเทคนิคนิวเคลียร์เคมี เคมีเชิงฟิสิกส์ เคมีชีวภาพ เภสัชเคมีและเภสัชวิเคราะห์ เภสัชอุตสาหกรรม เภสัชกรรมเภสัชวิทยาและพิษวิทยา เครื่องสำอาง เภสัชเวช เภสัชชีวภาพ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.4) สาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยา ประกอบด้วยกลุ่มวิชาทรัพยากรพืช การป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทรัพยากรสัตว์ ทรัพยากรประมง ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร ระบบเกษตร ทรัพยากรดิน ธุรกิจการเกษตร วิศวกรรมและเครื่องจักรกลการเกษตรสิ่งแวดล้อมทางการเกษตร วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.5) สาขาวิศวกรรมศาสตร์และอุตสาหกรรมวิจัย ประกอบด้วยกลุ่มวิชา วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีพื้นฐานทางวิศวกรรมศาสตร์ วิศวกรรมอุตสาหกรรมวิจัย และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.6) สาขาปรัชญา ประกอบด้วยกลุ่มวิชาปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดีศิลปกรรม ภาษา สถาปัตยกรรม ศาสนา และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.7) สาขานิติศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชากฎหมายมหาชน กฎหมายเอกชน กฎหมายอาญา กฎหมายเศรษฐกิจ กฎหมายธุรกิจ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายวิธีพิจารณาความ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.8) สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายศาสตร์ อุดมการณ์ทางการเมือง สถาบันทางการเมือง ชีวิตทางการเมืองสังคมวิทยาทางการเมือง ระบบการเมือง ทฤษฎีการเมือง รัฐประศาสนศาสตร์ มติสาธารณะ ยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคง และเศรษฐศาสตร์การเมือง และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.9) สาขาเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบัญชี และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.10) สาขาสังคมวิทยา ประกอบด้วยกลุ่มวิชาสังคมวิทยา ประชากรศาสตร์ มานุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม ปัญหาสังคม และสังคมศาสตร์ อาชีววิทยา กระบวนการ ยุติธรรม มนุษย์นิเวศวิทยาและนิเวศวิทยาสังคม พัฒนาสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิศาสตร์สังคม การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ คติชนวิทยา และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.11) สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ประกอบด้วยกลุ่มวิชา วิทยาการคอมพิวเตอร์ โทรคมนาคม การสื่อสารด้วยดาวเทียม การสื่อสารเครือข่าย การสำรวจ และรับรู้จากระยะไกล ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ นิเทศศาสตร์ บรรณารักษ์ศาสตร์ เทคนิคพิพิธภัณฑสถานและภัณฑาคาร และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2.12) สาขาการศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มวิชาพื้นฐานการศึกษา หลักสูตร และการสอนการวัดและประเมินผลการศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา บริหารการศึกษา จิตวิทยา และการแนะแนวการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาพิเศษ พลศึกษา และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.1.4 แนวคิดเรื่องมิติและองค์ประกอบการวิจัย (core and functional dimension)

(1) ทิศทางการวิจัย (research direction) หมายถึง ลักษณะหรือแนวทางการทำวิจัยที่มุ่งไปสู่สิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต หากดำเนินการไปตามแนวทางนี้ ความคาดหวังยังไม่เป็นรูปธรรมที่เป็นตัวเลขที่กำหนดไว้ แต่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยลำดับ ทั้งนี้ ทิศทางการวิจัยเปรียบเสมือนนโยบายวิจัย (research policy)

(2) แผนวิจัย (research plan) หมายถึง โครงร่างข้อกำหนดที่ระบุเรื่องหรือลักษณะการดำเนินการในการทำวิจัยให้เป็นไปในทางสอดคล้องกับทิศทางการวิจัยหรือนโยบายวิจัยที่กำหนดไว้

(3) แผนงานวิจัย (research program) หมายถึง แผนซึ่งถูกกำหนดขึ้นเพื่อดำเนินการวิจัยประกอบด้วยโครงการวิจัย (research project) หลาย ๆ โครงการ หรืออาจเรียกว่าชุดโครงการวิจัย โดยมีความสัมพันธ์หรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีลักษณะบูรณาการ(integration)

ทำให้เกิดองค์รวม (holistic ideology) เป็นการวิจัยที่เป็นสหสาขาวิชาการ (multi-disciplines) และครบวงจร (complete set) โดยมีเป้าหมายที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน

(4) แผนงานวิจัยย่อย (research sub – program) หมายถึง หัวข้อการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัย ซึ่งกำหนดลักษณะการทำงานวิจัยของโครงการวิจัย

(5) โครงการวิจัย (research project) หมายถึง รูปการที่กำหนดหรือคิดไว้ใน การดำเนินการวิจัย โดยมีแผนการแสดงหัวข้อรายละเอียดในการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ หรือทดลอง อย่างมีระบบที่แน่นอน ซึ่งหน่วยงานหนึ่งๆ หรือหลายหน่วยงานจะร่วมกันดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

(6) โครงการวิจัยย่อย (research sub-project) หมายถึง หัวข้อการวิจัยภายใต้โครงการวิจัย ซึ่งระบุถึงการวิจัยที่ดำเนินการ

(7) งานวิจัยย่อย (research task) หมายถึง เป็นขั้นสุดท้ายของแต่ละโครงการวิจัย (research project)

(8) กิจกรรมวิจัย (research activity) หมายถึง การแสดงหัวข้อเรื่องวิจัยที่จะต้องปฏิบัติในงานวิจัยย่อย โครงการวิจัย และแผนงานวิจัย โดยให้สอดคล้องและเป็นลำดับกับแผนการดำเนินงาน (work plan) ที่กำหนดไว้

2.1.5 แนวคิดด้านการจัดการ

ความหมายของการจัดการ

การจัดการ คือ กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วย องค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ความสำคัญของการจัดการ

(1) การจัดการเป็นสมองขององค์กร การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้นั้น จำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการที่ดี อาทิเช่น มีการวางแผนและตัดสินใจโดยผ่านการกลั่นกรองจากฝ่ายจัดการที่ได้พิจารณาข้อมูลต่างๆ อย่างใช้ดุลพินิจ ใช้สติปัญญาพิจารณาผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรนั้น

(2) การจัดการเป็นเทคนิควิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกัน ในการปฏิบัติงาน มีความตั้งใจ เต็มใจช่วยเหลือให้องค์การประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะมี กระบวนการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานนำทางให้องค์การไปสู่ความสำเร็จ

(3) การจัดการเป็นการกำหนดขอบเขตในการทำงานของสมาชิกในองค์กร ไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

(4) การจัดการเป็นการแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน ให้องค์ การเกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

การจัดการเป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลปะ การที่กล่าวว่าจัดการเป็น วิทยาศาสตร์ (Management is a science) ก็เพราะองค์ความรู้ (body of knowledge) ที่ได้มามี ลักษณะเป็นระบบและหลักการต่างๆ ได้ผ่านกระบวนการศึกษาอย่างต่อเนื่องจากผู้จัดการและ นักวิจัยจำนวนมาก และความรู้เหล่านี้ยังได้มีการศึกษาพัฒนาปรับปรุงจากหลักฐานการสังเกต และการทดลองอยู่เรื่อยมา แต่อย่างไรก็ตามความรู้ที่ได้มาไม่ได้มีลักษณะที่ตรงเหมือนกับ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ เช่น เคมีหรือฟิสิกส์ เป็นต้น

การที่กล่าวว่า จัดการเป็นศิลปะ ด้วยนั้น (Management is also an art) เนื่องมา จากการจัดการเป็นวิธีการนำความรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญศึกษาไปประยุกต์ให้องค์การบรรลุผลดังที่ ประารถนา จนมีผู้กล่าวว่า จัดการเป็นศิลปะของศิลปะ (Management is the art of arts) ก็เพราะการจัดการจะต้องใช้เทคนิควิธีการจัดการองค์การและนำความสามารถพิเศษของสมาชิกใน องค์กรมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่องค์การ ดังนั้นผู้จัดการจึงได้รับสมญานามว่านักศิลปะ (artist) เพราะจะเป็นผู้นำความรู้ที่ได้รับจากศาสตร์ของการจัดการมาดำเนินการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรวัตถุเพื่อให้เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อองค์การให้มากที่สุด

พัฒนาการของศาสตร์ทางด้านการจัดการจึงเป็นการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับ หลักการของการจัดการและวิธีการประยุกต์ความรู้เหล่านี้ใช้กับองค์การลักษณะต่าง ๆ ในการนำ หลักการของการจัดการบางหลักการไปประยุกต์ใช้อาจไม่เกิดผลดังที่ปรารถนา ทั้งนี้เนื่องจาก เหตุผลที่สำคัญที่การจัดการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ มนุษย์มีความซับซ้อนและ แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่จึงเป็นการยากที่จะทำนายพฤติกรรมมนุษย์ได้อย่าง เทียงตรง จึงจำเป็นที่จะต้องทำการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับหลักการของการจัดการนั้นๆ เพื่อให้ได้ซึ่งวิธีการและเทคนิคต่างๆ ที่ค้นพบระหว่างขณะที่ดำเนินการปฏิบัติ ผู้จัดการที่มี ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ของการจัดการจึงจำเป็นต้องมีศิลปะในการประยุกต์ความรู้เหล่านี้ กล่าว ในลักษณะง่ายๆ คือวิทยาศาสตร์สอนให้เรามีความรู้ มีวิชาการ แต่ศิลปะสอนวิธีการปฏิบัติ

ฉะนั้นวิทยาศาสตร์และศิลปะ จึงเป็นสิ่งที่ประกอบซึ่งกันและกันให้เกิดภาพที่สมบูรณ์ขึ้นเปรียบเหมือนเหรียญที่มีด้านหัวและด้านก้อย ต้องมีความสมดุลระหว่างด้าน 2 ด้าน จึงจะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ดังนั้นบุคคลที่มีความรู้ด้านการจัดการและมีความสามารถในการจัดการจะเป็นบุคคลที่นำให้องค์การดำเนินไปในทิศทางที่ประสบความสำเร็จสูงสุด ผู้จัดการที่ประสบความสำเร็จจึงต้องเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์และนักศิลปะที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ ก็เพราะมีความรู้และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ หลักการต่างๆ อยู่เสมอและที่เป็นนักศิลปะก็เพราะจะต้องรู้จักประยุกต์ความรู้ที่ได้มาแก้ปัญหาในการจัดการบุคคล วัสดุ เครื่องจักร วิธีดำเนินการและการเงินในองค์การให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

องค์การและการจัดการเป็นคำคู่กันที่มีความหมายต่อเนื่องกันโดยองค์การคือกลุ่มคนที่ทำงานหรือกิจกรรมร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน และมีการจัดโครงสร้างเพื่อกำหนดให้สมาชิกในองค์การทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ส่วนการจัดการเป็นหน้าที่ที่ผู้จัดการทุกระดับบูรณาการ และประสานความและการทำงานเพื่อให้งานไปสู่ประสิทธิผลและประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางไว้ องค์การเป็นระบบเปิดที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

แนวความคิดการจัดการได้มีการวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากการจัดการที่เข้มงวดมาจนถึงการเข้าใจคนทำงาน และในที่สุดก็จะบูรณาการและประสานทุกอย่างเข้าด้วยกันให้มีระบบ เพื่อให้การทำงานบรรลุความสำเร็จ

กระบวนการจัดการที่สำคัญในองค์การมี 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม

การจัดการในองค์การที่กล่าวถึงมักจะแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต้น ผู้จัดการแต่ละระดับมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน ดังนั้นทักษะด้านการเก่งคน เก่งงาน เก่งคิด จึงมีการนำไปใช้ในระดับการจัดการที่แตกต่างกัน และสิ่งสำคัญมากทางการจัดการที่ทำให้้องค์การก้าวเดินไปอย่างมั่นคง คือบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บทบาทด้านสารสนเทศ และบทบาทด้านการตัดสินใจซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับระดับการจัดการและทักษะการจัดการทั้งสิ้น

การพัฒนาแนวความคิดด้านการจัดการ

ความเจริญเติบโตของแนวความคิดด้านการจัดการนั้นเริ่มต้นในช่วงที่มีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษ ระหว่างศตวรรษที่ 18 และ 19 และได้มีการปรับปรุงพัฒนามาเรื่อยๆ สามารถแบ่งออกเป็น

(1) แนวความคิดด้านการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific management school) แนวความคิดนี้ได้นำวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ในด้านการจัดการ มาจัดองค์การให้ดำเนินไปในทิศทางที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จสูงสุด บุคคลสำคัญในกลุ่มนี้ที่จะกล่าวถึงคือ F.W.Taylor Henri L. Gantt Frank B. and Lillian M. Gilberth

(1.1) เทย์เลอร์ (Taylor)

เทย์เลอร์ เป็นบิดาของแนวความคิดด้านการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งรู้จักกันดีว่าเป็นทฤษฎีการจัดการแบบคลาสสิกเขาเป็นผู้ริเริ่มองค์การที่มีรูปแบบเป็นผู้ที่นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาแก้ไขปัญหาที่พบในโรงงานที่เขาทำอยู่ เป็นการนำหลักเกณฑ์ที่มีกฎเกณฑ์เข้ามาแทนที่วิธีการลองผิดลองถูกที่เคยใช้กัน

หลักการของการจัดการตามแนวคิดของ เทย์เลอร์ พอสรุปได้ดังนี้

- 1) พัฒนาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด (one best way) ที่ผ่านการวิเคราะห์อย่างมีหลักเกณฑ์แทนการใช้กฎที่ไม่แน่นอน (rule of thumb)
- 2) ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่มีหลักเกณฑ์ คัดเลือก ฝึกหัด สอน และพัฒนาคนงานให้มีคุณสมบัติตรงตามงานที่ปฏิบัติ เพราะในอดีตคนงานจะทำงานของตนและแสวงหาประสบการณ์ไปเรื่อยๆ จนพบวิธีที่ดีที่สุดด้วยตนเอง
- 3) มีการร่วมมือกับคนงานอย่างจริงจัง เพื่อให้เชื่อมั่นได้ว่างานทั้งหมดได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ได้พัฒนาขึ้น
- 4) มีการแบ่งงานและความรับผิดชอบระหว่างการจัดการและแรงงาน หรือกล่าวง่ายๆ ว่ามีการแบ่งงานและความรับผิดชอบระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายผลิต เพราะในอดีตนั้นงานและความรับผิดชอบส่วนใหญ่จะตกอยู่กับฝ่ายผลิต

(1.2) แกนต์ (Gantt)

แกนต์ ร่วมทำงานกับ เทย์เลอร์ ที่ Midvale Steel Works ในปี 1887 แนวความคิดของเขาสบายๆ กับเทย์เลอร์ ที่สนใจการพัฒนาในเรื่องการจัดการและคนงานแต่เขาแตกต่างจาก เทย์เลอร์ ที่ให้ความสนใจในความเป็นมนุษย์ (Humanistic) ของคนงานมากขึ้น เขาได้พัฒนาระบบการจ่ายค่าจ้างคนงานและระบบการจ่ายเงินโบนัสมาใช้ เขามองว่าระบบการจ่ายค่าจ้างของ Taylor เป็นการลงโทษคนงานที่มีประสิทธิภาพงานน้อยที่ไม่สามารถไปถึงมาตรฐาน

เพราะคนงานเหล่านี้จะได้ผลตอบแทนในอัตราต่ำ ทั้งนี้เพราะเทย์เลอร์จะยึดหลักการทำงานมากได้มาก ทำงานน้อยได้น้อย (fair day's work fair day's pay) ระบบที่ แคนท์ พัฒนาขึ้นเป็นการประกันค่าจ้างต่ำสุดที่คนงานจะได้รับ ไม่ว่าเขาจะทำงานถึงมาตรฐานหรือไม่ก็ตามแต่ แคนท์ มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันดีในเรื่องการพัฒนาวិธีการทางด้านกราฟที่แสดงให้เห็นแผนงานที่จะเป็นตัวควบคุมการจัดการได้เป็นอย่างดีเขาเน้นความสำคัญของเวลาและปัจจัยทางด้านทุนในการวางแผนและควบคุม ซึ่งงานดังกล่าวเรารู้จักกันดีในชื่อของ Gantt Chart หรือ Bar Chart

(1.3) แฟรงก์และลิเลียน กิลเบิร์ต (Frank B. and Lillian M. Gilberth)

แฟรงก์ (1868-1924) และ ลิเลียน กิลเบิร์ต (1878-1972) เป็นสามีภรรยา เป็นผู้มีส่วนสร้างแนวความคิดด้านการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ไว้มากพอสมควร ในปี 1885 แฟรงก์ กิลเบิร์ต อายุ 17 ปี ได้เริ่มทำงานเป็นช่างก่ออิฐ (Bricklayer) ต่อมาได้กลายเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง และพัฒนาวิธีการต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์งาน เขาได้พัฒนาแผนผังกระบวนการไหลของงาน (Flow process chart) โดยที่งานทุกงานจะถูกจำแนกออกเป็นงาน 5 งาน คือ

- 1) การปฏิบัติงาน (Operation)
- 2) การขนส่ง (Transportation)
- 3) การตรวจสอบ (Inspection)
- 4) การเก็บรักษา (Storage)
- 5) การส่งมอบ (Delivery)

การให้ความสนใจในเรื่องการเคลื่อนไหว (Motion study) โดยเน้นการเคลื่อนไหวที่สูญเปล่าในการทำงานเขาได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการเคลื่อนไหวพื้นฐานในวงจรการทำงานและเรียกชื่อว่า เทอร์บลิก (Therblig) ซึ่งเป็นคำมาจากนามสกุล Gilberth ของเขา แต่ต้องพิจารณาจากตัวสุดท้ายมาถึงตัวต้น

กิลเบิร์ต ได้พัฒนางานของเขาไปไกลกว่า เทย์เลอร์ ตรงที่ เทย์เลอร์พยายามที่จะตอบคำถามเรื่องค่าจ้างที่เหมาะสมกับงาน แต่ กิลเบิร์ต พยายามที่จะเพิ่มผลผลิตในการทำงาน โดยคิดวิธีที่ดีที่สุด (The one best method) ศึกษาการเคลื่อนไหว ความเหนื่อยล้า ทักษะและเวลา เพื่อที่จะนำมากำหนดวิธีที่ดีที่สุด ผลงานด้านการศึกษาของเขาได้ทำเป็นภาพยนตร์เพื่อนำมาพิจารณาถึงการเคลื่อนไหวในการก่ออิฐจาก 18 ครั้ง เหลือเพียง 5 ครั้ง

(2) แนวความคิดด้านการจัดการเป็นกระบวนการ (Management process school)

แนวความคิดนี้มองการจัดการเป็นกระบวนการทำงานโดยอาศัยบุคคลอื่น มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในองค์กร บุคคลสำคัญที่จะกล่าวถึงนี้คือ Henri Fayol ฟาโยล์ เกิดในปี 1841 เป็นวิศวกรชาวฝรั่งเศสได้ทำงานในบริษัทเหมืองแร่ในปี 1860 ในปี 1888 ได้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการของบริษัทนี้ในขณะที่เขารับตำแหน่งนั้นบริษัทอยู่ในสภาพที่ใกล้ล้มละลาย ฟาโยล์ได้กล่าวถึงผลของความสำเร็จในระบบการจัดการว่า เข้าเน้นการสอนและการเรียนรู้ (tough and learnt) เขาไม่เหมือน เทย์เลอร์ เพราะการจัดการของ เทย์เลอร์ สนใจการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของงาน การเคลื่อนไหวของคณงานและมาตรฐานเรื่องเวลาที่คณงานใช้ แต่ ฟาโยล์ได้ศึกษาการจัดการจากคณะผู้บริหารระดับต้น โดยให้ทรรศนะว่าการจัดการเป็นทฤษฎีที่สามารถสอนและเรียนรู้ได้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ คือ การวางแผน(planning) การจัดองค์การ (organizing) การบังคับบัญชา (commanding) การประสานงาน (coordinating) และการควบคุม (controlling)

งานของฟาโยล์ได้พิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสในปี 1916 ภายใต้ชื่อว่า “Administration industriellement generate” (General and industrial Management) ต่อมาได้มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษในปี 1929 ฟาโยล์ ได้แบ่งงานด้านอุตสาหกรรมเป็น 6 กลุ่มด้วยกันคือ

- 1) ด้านเทคนิค : Technical (Production)
- 2) ด้านพาณิชย์กรรม : Commercial (Buying, Selling and Exchange)
- 3) ด้านการเงิน : Financial (Search for, and Optimum use of, Capital)
- 4) ด้านความปลอดภัย : Security (Protection of property and persons)
- 5) ด้านการบัญชี : Accounting (Including statistics)
- 6) ด้านการจัดการ : Managerial (Planning, Organizing, Commanding, Coordinating and Controlling)

ฟาโยล์ให้ความสนใจในกลุ่มที่ 6 เกี่ยวกับเรื่องการจัดการทั้งนี้เนื่องจากได้มีผู้ให้ความสนใจ 5 กลุ่มแรกกันมากแล้ว และได้กำหนดหลักการจัดการ 6 ข้อดังนี้

- 1) การแบ่งงานกันทำ (Division of work) เขาเน้นให้มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดความสามารถของสมาชิกในองค์กร เป็นการนำแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการใช้ประโยชน์สูงสุดจากแรงงาน ซึ่งหลักการนี้ขึ้นอยู่กับจัดการซึ่งเป็นเทคนิคที่สำคัญอย่างหนึ่ง

2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility)

อำนาจหน้าที่เป็นสิทธิหรืออำนาจในการสั่งการในเรื่องนั้นๆ ส่วนความรับผิดชอบเป็นการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้นตามตำแหน่งต่างๆ ที่มีหน้าที่อยู่ การมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบกับสมาชิกในองค์การควรจะมีลักษณะควบคู่กัน ควรคำนึงถึงความพอเหมาะที่จะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ

3) ระเบียบวินัย (Discipline) หมายถึง การเคารพในข้อตกลง ซึ่งก็คือ การเชื่อฟังและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนขององค์การ ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้องค์การดำเนินไปอย่างราบรื่น แต่การธำรงรักษาไว้ซึ่งระเบียบวินัยขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้นำในองค์การด้วย จะต้องมีการข้อตกลงที่ชัดเจนและยุติธรรม และมีการลงโทษอย่างยุติธรรมเสมอหน้ากัน

4) เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of command) หลักการนี้เน้นว่าผู้ใต้บังคับบัญชาคนหนึ่งควรรับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (One subordinate should receive orders from one superior) ถ้ามีผู้บังคับบัญชามากกว่าหนึ่งคน คงจะสร้างความหนักใจแก่ผู้ผู้ใต้บังคับบัญชาว่าจะปฏิบัติตามอย่างไรจึงจะเหมาะสม

5) เอกภาพในการอำนวยการ (Unity of direction) เป็นการดำเนินงานที่มีจุดมุ่งหมายเหมือน

5.1) แนวความคิดด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human relations school)

5.2) แนวความคิดด้านระบบสังคม (Social system school)

5.3) แนวความคิดด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical school)

5.4) แนวความคิดด้านระบบ (Systems school)

2.1.6 ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เราจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างไร ซึ่งมงคล ผ่านธารินทร์ (2541) เสนอว่าควรสนใจอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน และกำไรส่วนเกิดจากเศรษฐกิจชุมชน

(1) ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน

ซึ่งถ้าหากละเลยจะทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนเกิดได้ยาก และไม่ยั่งยืน

1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยพัฒนาผู้นำให้มีความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นอย่างที่ถูกต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า ความสามารถในการระดมทุน การจัดการด้านต่าง ๆ พัฒนาชาวบ้าน และพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นผู้รู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์ และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมประสาน เพื่อเศรษฐกิจชุมชน

2) การพัฒนากลุ่ม / องค์กรชุมชน การสร้างกลุ่ม และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในรูปของกลุ่มที่มีผู้นำเป็นชาวบ้าน นับว่าเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน

3) การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินทุน ซึ่งเงินทุนที่ได้จากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน เช่น กิจกรรมออมทรัพย์ การระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น จะถูกใช้ไปอย่างสมเหตุสมผล ขณะที่เงินทุนที่รัฐสนับสนุนจะถูกใช้ไปอย่างไม่ระมัดระวัง เนื่องจากชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช่เงินของตนเองการพัฒนาพื้นฐานกายภาพการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ โดยเฉพาะแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค การผลิต

(2) กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อมีการพัฒนาพร้อมทั้ง 4 ด้านแล้ว กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนก็จะดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม กิจกรรมในกระบวนการนี้ อาจจำแนกเป็นการเกษตรกิจกรรมต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร กิจกรรมด้านค้าชุมชน เช่น การจัดหาพื้นที่แล้วนำผลิตภัณฑ์มาขาย เป็นต้น กิจกรรมร้านค้าชุมชน การท่องเที่ยว เช่น พัฒนาสภาพแม่น้ำลำคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การผลิตภายใต้ระบบการรับช่วง เช่น การรับงานจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือผู้ประกอบการขนาดใหญ่มาทำที่บ้าน แต่ต้องระวังว่าผลประโยชน์จะตกอยู่กับชุมชนหรือไม่

(3) ถ้าไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อเกิดกำไรจากเศรษฐกิจผลประโยชน์ก็ควรตกกับชุมชน โดยสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน กิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุน ได้แก่ การศึกษา เช่น ในรูปของหนังสือเรียน อาหารกลางวัน อุปกรณ์กีฬา การให้การอนุเคราะห์ในชุมชน เช่น การให้เงินทุนประกอบอาชีพ แก่เยาวชน การให้เงินช่วยเหลือ การรักษาพยาบาลแก่ผู้สูงอายุ การสร้างสาธารณูปโภค เช่น การสร้างประปาหมู่บ้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคน ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้

2.1.7 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

ปัจจัยที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน และความศรัทธาในทางศาสนา การศึกษาหาความรู้ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนที่ใช้สำหรับสัญจร และการขนส่งสินค้า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่ปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุด ได้แก่ เศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้ ความเข้มแข็งของชุมชนก็ช่วยเสริมปัจจัยดังกล่าวด้วยเช่นกัน แนวคิดของ มงคล ดำนธรินทร์ (2541) ดังกล่าวนั้น ก็ค่อนข้างสอดคล้องกับของ ประเวศ วะสี (2544) ที่ว่า “ในการ

ส่งเสริมพลังชุมชนต้องส่งเสริมการรวมตัวโดยใช้คุณธรรมหรือคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์เป็นตัวตั้ง ไม่ใช่อำนาจสั่งการเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เงินเป็นตัวตั้ง ถ้าเอาเงินเข้ามามีเพื่อส่งเสริมหนุนส่งการใช้คุณค่าความเป็นมนุษย์ก็เป็นเรื่องที่มีประโยชน์ เมื่อชุมชนเข้มแข็งทั้งในชนบทและในเมืองทั่วแผ่นดิน จะแก้ปัญหาความยากจน ปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด โรคเอดส์ ปัญหาโสเภณี และความรุนแรงต่างๆ การอนุรักษ์วัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดการจัดองค์กรแบบใหม่ซึ่งเป็นการจัดองค์กรโดยธรรม สร้างเสริมสุขภาพและเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจริง เพื่อให้ชีวิต เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม และวัฒนธรรม และศีลธรรม บูรณาการไปสู่ความเจริญอย่างแท้จริงและยั่งยืน”

2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องของโครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2552 (CMRU – SML)” มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 แนวคิดในการสร้างตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี

(1) แนวคิดของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย หน่วยงานนักวิชาการและนักปฏิบัติการด้านการพัฒนาชุมชนขององค์กรระหว่างประเทศและประเทศต่างๆ จึงได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกัน

1) ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญ เรื่องการบริหารและการปกครองของประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ไว้เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1948 ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และเกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน แต่ถ้าประชาชนไม่เกิดความริเริ่ม ก็ใช้เทคนิคกระตุ้นให้เกิดความริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526: 10)

2) องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายไว้เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 1955 ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการสร้างเสริมความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง โดยความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชน (UN Bureau of Social Affairs, 1955: 6) ปีต่อมาได้ปรับปรุงใหม่ให้

เหมาะสมยิ่งขึ้นและเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศชีวิตตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ (Chang, 1969: 96 – 97 อ้างถึงในรัชนิกร เศรษฐ, 2528: 305 – 306)

3) กรมการพัฒนาชุมชนของประเทศไทย (2527: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน” คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

4) นักวิชาการและนักพัฒนาชุมชนของประเทศไทย คือ พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (2517: 1) นิรุติ ไชยกุล (2522: 1) ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2524:13) ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2525: 3) และ สัณญา สัณญาวิวัฒน์ (2526: 10) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ในทำนองเดียวกันว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการที่รัฐบาลและประชาชนในชุมชนร่วมมือกันวางแผน เพื่อปรับปรุงสร้างเสริมชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม ความความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความคิดริเริ่ม การพึ่งตนเองของประชาชนเป็นสำคัญ

(2) การพัฒนาชุมชนใช้จัดการบริหารจัดการที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ปี 2551 ได้ให้ความสำคัญอย่างเนื่องกับการส่งเสริมสนับสนุนให้ส่วนราชการต่าง ๆ ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการขององค์กรไปในแนวทางที่การบริหารจัดการที่ดีที่ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 6 ประการ ได้แก่

- 1) หลักนิติธรรม
- 2) หลักคุณธรรม
- 3) หลักความโปร่งใส
- 4) หลักการมีสวนร่วม
- 5) หลักสำนึก รับผิดชอบ และ
- 6) หลักความคุ้มค่า

ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ความพยายามดังกล่าวส่งผลให้สวนราชการเริ่มปรับตัวไปสู่ทิศทางของการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้น อาทิ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน เพื่อสร้างความโปร่งใสขององค์กร การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการ รวมทั้งการตรวจสอบการดำเนินงาน การจัดทำและใช้รายงานงบประมาณที่คำนึงถึงความคุ้มค่า และผลของงานมากขึ้น ตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดีแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ตัวชี้วัดในระดับภาพรวม โดยใช้ข้อมูลทฤษฎีประกอบการจัดทำตัวชี้วัดและตัวชี้วัดในระดับองค์กร ใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ระดับบริหารและระดับปฏิบัติงานในองค์กรรวมทั้งประชาชนผู้รับบริการจากองค์กรเหล่านั้น ผลการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น สามารถใช้บ่งชี้สถานะการบริหารจัดการที่ดีทั้งสองระดับได้อย่างน่าพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวชี้วัดในระดับองค์กร โดยผลการวิจัยของโครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี พ.ศ. 2545 ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกับสถาบันพระปกเกล้าฯ พัฒนาค้นคว้าได้รับการยอมรับว่าเป็นผลงานวิจัยในระดับดีเยี่ยมสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จากสภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ประกอบกับสถาบันพระปกเกล้าฯ ซึ่งเป็นสถานศึกษาภายใต้กำกับของประธานรัฐสภา มีองค์ความรู้ มีผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการจัดฝึกอบรมในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดี หรือธรรมาภิบาลให้กับนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่น ข้าราชการระดับต่างๆ และประชาชนทั่วไป ซึ่งรวมถึงเยาวชนในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศอยู่อย่างคึกคักเนื่อง ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าผลงานที่สถาบันพระปกเกล้าฯ ร่วมกับ สศช. ดำเนินการนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการนำไปใช้จริง จึงมีหน่วยงานต่างๆ ที่ทราบว่ามีการจัดทำตัวชี้วัดนี้แล้วให้ความสนใจและคำแนะนำการนำไปใช้และขอรับความรู้จากสถาบันฯ อย่างสม่ำเสมอ จึงได้มีการจัดทำคู่มือการจัดทำดัชนีวัดผลการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้หน่วยงานหรือผู้ที่สนใจสามารถนำไปปฏิบัติหรือศึกษาเพิ่มเติม

(3) กรอบแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาดัชนี

การบริหารจัดการที่ดี หมายถึง “หลักการการบริหารงานที่มุ่งเน้นหลักการโดยมิใช่หลักการที่เปลี่ยนรูปแบบทฤษฎีการบริหารงานแต่เปลี่ยนหลักการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดี

ที่สุด” ทั้งนี้ตามระเบียบ สำนักนายกฯ ด้วยการสรางระบบบริหารกิจการบมเมืองและ
สังคมที่ดี พ.ศ.2542 และปรับปรุงเพิ่มเติมตามพระราชกฤษฎีกา ๑๓๑ วยหลักเกณฑ์
บริหารกิจการบมเมืองที่ดี พ.ศ.2546 สามารถจำแนกองค์ประกอบหลักของการบริหาร
จัดการที่ดีได้ 10 หลักการ คือ

1) หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้องเป็นธรรม การ
บังคับการให้เป็ไปตามกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกาและการปฏิบัติตาม กฎ กติกาที่ตก
ลง กั น ไ ว ๑
อยางเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมของสมาชิก

2) หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การสรางเสริม
สนับสนุนให้ ประชาชนพัฒนาตนเองไปพรอมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจ
ขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพสุจริต จนเป็คนดีประจำชาติ

3) หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใสพอเทียบได้ ๑๖๑ ามี
ความหมายตรงกันขาม หรือเกือบตรงกันขามกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่การทุจริตคอร์รัป
ชันให้ ความหมายในเชิงลบ และมีความน ๑ สะพรั่งแล้วแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็คำ
ศัพท์ที่ให้ ๑ แก่ ๑ มุมในเชิงบวกและให้ความหมายในเชิงสงบสุข

4) หลักความมีส่วนร่วม หมายถึง การกระจายโอกาสให้ ประชาชน
มี ส ๑ ว น
ร่วมทาง การเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต ๑ างๆ รวมทั้งการจัดสรร
ทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส ๑ ผลกระทบต ๑ อวิถีชีวิตและความเป็ ๑ นอย ๑ ู
ของประชาชน โดยการให้ ๑ ้อมูลแสดงความคิดเห็นให้ ๑ คำแนะนำปรึกษา ร ๑ มวางแผน ร
๑ มปฏิบัติร่วมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชนและการพัฒนาขีดความสามารถของ
ป ร ๑ ช ๑ น ใน ก ๑ ร มี
ส ๑ นร ๑ ม

5) หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึก
ในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ ๑ ใจไป ๑ ญหาสาธารณะของบมเมืองและการกระตือรือ
ร ๑ นในการแก้ ๑ ป ๑ ญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต ๑ างและความกล ๑
าที่จะยอมรับผลดีและเสียจากการกระทำของตนเอง

6) หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรที่มี
จำกัด เพื่อให้ ๑ เกิดประโยชน์ ๑ สูงสุดแก่ ส ๑ นร ๑ ม โดยตรงก ๑ ให้คนไทยมีความ
ป ร ๑ ห ๑ ค ๑ ๑ ข ๑ ง ๑ ย ๑ ๑ ง

ค ☐ ุมค ☐ าสร ☐ างสรรค ☐ สีนค ☐ าส และบริการที่มีคุณภาพสามารถเข ☐ ้งขันได ☐ ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้ ☐ สมบูรณ์ ☐ ยั่งยืน โดยม ☐ ุ่งประโยชน์ ☐ สูงสุดแก่ ☐ ส ☐ วนรวมในการบริหารการจัดการและการใช ☐ ทรัพยากรที่มีอย ☐ ู้อย ☐ างจำกัด

7) หลักการเป ☐ นองค ☐ กรแห ☐ ้งการเรียนรู้ หมายถึง องค ☐ กรที่มีการเสริมสร ☐ างจัดหาและ แลกเปลี่ยนความรู้ตลอดจนนำความร ☐ ู้ใหม่ที่มาจากภายนอกองค ☐ กรและภายในองค ☐ กร จากในตัวบุคคลมาปรับปรุงพฤติกรรมการทำงาน

8) หลักการบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการภาครัฐยุคใหม่ (New Public Management) จะเน ☐ นว ☐ ำประชาชนเป ☐ นป ☐ จัยสำคัญ เป ☐ นหัวใจของการบ ☐ ริ ☐ ห ☐ ำ ☐ ร ☐ ฐ ☐ ก ☐ จ ☐ แนวใหม่ ☐ เพราะ ประชาชนมีฐานะของการเป ☐ นพลเมือง และการเป ☐ นห ☐ ุนส ☐ วนในการดำเนินกิจกรรมเป ☐ นสิ่งสำคัญ เมื่อเป ☐ นพลเมืองและห ☐ ุนส ☐ วน การปรึกษาหารือ ก ☐ ำ ☐ ร ☐ เป ☐ ค ☐ เ ☐ ผ ☐ ย ☐ ข ☐ อ ☐ ม ☐ ล ☐ ก ☐ ำ ☐ ร ☐ มีส ☐ วนร ☐ วม การทำงานอย ☐ างโปร ☐ งใส การทำงานที่มีหลักการ การยึดหลักนิติธรรม และก ☐ ำ ☐ ร ☐ ฐ ☐ บ ☐ ฟ ☐ ำ ☐ งความคิดเห็นของประชาชน

9) หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ☐ หมายถึง กระบวนการที่สร ☐ างให้ ☐ บุคลากรในองค ☐ กรได ☐ มีโอกาสเรียนร ☐ ู้ ☐ วมกัน โดยการศึกษาอบรมปฏิบัติทดลองและการพัฒนาเป็นการดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ศักยภาพในการปฏิบัติงานตลอดจนปรับปรุงพฤติกรรมให้ ☐ มีความพร ☐ ้อมในการปฏิบัติหน ☐ ำที่ในความรับผิดชอบให้ ☐ เกิดประโยชน์ ☐ สูงสุด ☐ องค ☐ กร

10) หลักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่รวมทั้งระบบคอมพิวเตอร์ ☐ และระบบสื่อสารที่มีความเร็วสูง โดยนำข้อมูล เสียง และวิดีโอ ☐ มาเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ ☐ ได ☐ สารสนเทศตามที่ต้องการมาเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้มีผลกระทบในทางบวกต่อความสามารถในการบริหารจัดการและการเป ☐ นองค ☐ กรเรียนรู้ ☐ วยเสริมสร ☐ างความเข ☐ ำใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ☐ ระหว ☐ างเทคโนโลยีสารสนเทศ และความเป ☐ นองค ☐ กรเรียนรู้

นอกจากนี้ยังได้กำหนดเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐเป็นการนำหลักเกณฑ์และแนวคิดตามรางวัลคุณภาพแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา (Malcolm Baldrige National Quality Award: MBNQA) และรางวัลคุณภาพแห่งชาติของประเทศไทย (Thailand Quality Award: TQA) มาปรับให้สอดคล้องกับ

ทิศทางการพัฒนาระบบราชการไทย ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2546-2550) การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

- 1) ลักษณะสำคัญขององค์กร
- 2) เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ดังภาพแสดง

ดังภาพแสดง Model: เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ภาพที่ 2.3

เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ภาพที่ 2.3 แสดงเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1) ลักษณะสำคัญขององค์กร เป็นการอธิบายภาพรวมของสำนักงานสภาพแวดล้อม ในการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานกับผู้รับบริการ ส่วนราชการและชุมชน สิ่งที่มีผลต่อการดำเนินการ และความท้าทายที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์

2) เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

นอกจากนี้ยังได้กำหนดกรอบชี้วัดการยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporation Social Responsibility: CSR) ในองค์กร จำนวน 10 แนวทางสู่ความสำเร็จ สำหรับกรอบที่ใช้ในการชี้วัดและประเมินผลการทำงานและพัฒนา CSR ในองค์กร

แบ่งเป็น 10 ประเด็น หากนำไปใช้แล้วจะทำให้การดำเนินการ CSR ในองค์กรมีความยั่งยืนในระยะยาว ประกอบด้วย

- 1) การนำองค์กร ของผู้นำระดับสูงที่จะทำให้องค์กรเป็นองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยั่งยืน โดยมองตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ ค่านิยมและพันธสัญญา และการถ่ายทอดเพื่อนำไปปฏิบัติ รวมไปถึงบรรยากาศเพื่อส่งเสริมและการปฏิบัติอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม ไปจนถึงธรรมาภิบาลในองค์กร
- 2) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดทำ วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ โดยเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนขององค์กร รวมไปถึงการจัดทำกลยุทธ์ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม การวางแผนการจัดการความเสี่ยงและการถ่ายทอดกลยุทธ์ลงสู่การปฏิบัติ
- 3) ลูกค้าและตลาด โดยมองว่าองค์กรควรที่จะกำหนดความรับผิดชอบต่อองค์กรมีต่อลูกค้า คู่แข่งและตลาด การสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าให้กับลูกค้าและตลาด เช่น การดูแล และคุ้มครองผู้บริโภค การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการกับผู้บริโภคอย่างถูกต้องและเหมาะสม การสนับสนุนลูกค้าที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม
- 4) สิ่งแวดล้อมที่องค์กรควรจัดการ ได้แก่ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กรและสังคม
- 5) การวัดวิเคราะห์และการจัดการความรู้ โดยมุ่งที่จะเลือก รวบรวม วิเคราะห์ จัดการและปรับปรุงองค์ความรู้ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร รวมไปถึงการถ่ายทอดความรู้ต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย
- 6) ทรัพยากรบุคคล ควรมีการปฏิบัติต่อบุคลากรขององค์กร โดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน การจ้างงาน สิทธิและการมีส่วนร่วมของพนักงาน การพัฒนาและส่งเสริมพนักงาน
- 7) การสื่อสาร โดยมองไปที่การสื่อสารทั้งในมิติของภายในองค์กรและภายนอกองค์กร
- 8) การจัดการกระบวนการ ซึ่งเป็นการจัดการกระบวนการสร้างคุณค่าของผลิตภัณฑ์และบริการแก่ลูกค้าขององค์กรอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการป้องกัน และการจัดการผลกระทบจากธุรกิจ การจัดการของเสีย (Waste management) การจัดการทรัพยากร การพัฒนาและออกแบบกระบวนการเพื่อลดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

9) ภาครัฐและสังคม การดำเนินการตามระเบียบและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยปฏิบัติตามกฎหมาย การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม รวมไปถึงการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กร

10) ผลลัพธ์ โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ของการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมด้านต่างๆ ขององค์กร ผลลัพธ์ทางสังคมแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ขณะที่ผลลัพธ์ขององค์กร ด้านลูกค้าและตลาด สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรบุคคล ด้านการสื่อสาร ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร และด้านกระบวนการดำเนินงานธุรกิจ

จากความหมายของการพัฒนาชุมชนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เราจะพัฒนาชุมชนได้อย่างไร นักวิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยต่างๆ พบว่า ชุมชนจะพัฒนาได้ต้องมาจากสองส่วนคือ ส่วนแรกมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเอง และส่วนที่สองมาจากการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน (องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) ดังนั้น การที่จะวิเคราะห์และกำหนดคุณลักษณะของชุมชนและองค์กรในชุมชนว่ามีส่วนร่วม จนก่อให้เกิดความเข้มแข็งได้เพราะอะไร นักวิจัยจึงได้อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

2.2.2 แนวคิดในการสร้างตัวชี้วัดการประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชน

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กุมภาพันธ์ 2549) ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

(1) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจัยที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน และความศรัทธาในทางศาสนา การศึกษาหาความรู้ ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนที่ใช้สำหรับสัญจร และการขนส่งสินค้า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่ปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุด ได้แก่ เศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้ความเข้มแข็งของชุมชนก็ช่วยเสริมปัจจัยดังกล่าวด้วยเช่นกัน แนวคิดของมงคล ด้านธารินทร์ (2541) ดังกล่าวนั้น ก็ค่อนข้างสอดคล้องกับของ ประเวศ วะสี (2544) ที่ว่า “ในการส่งเสริมพลังชุมชนต้องส่งเสริมการรวมตัวโดยใช้คุณธรรมหรือคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์เป็นตัวตั้ง ไม่ใช่อำนาจสั่งการเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่ใช้เงินเป็นตัวตั้ง ถ้าเอาเงินเข้ามาใช้เพื่อส่งเสริมหนุนส่งการใช้

คุณค่าความเป็นมนุษย์ก็เป็นเรื่องที่มีประโยชน์ เมื่อชุมชนเข้มแข็งทั้งในชนบทและในเมืองทั่วแผ่นดิน จะแก้ปัญหาความยากจน ปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด โรคเอดส์ ปัญหาโสเภณี และความรุนแรงต่างๆ การอนุรักษ์วัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดการจัดองค์กรแบบใหม่ ซึ่งเป็นการจัดองค์กรโดยธรรม สร้างเสริมสุขภาพ และเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจริง เพื่อให้ชีวิต เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม บูรณาการไปสู่ความเจริญอย่างแท้จริงและยั่งยืน” และส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาท้องถิ่น มักจะใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโดยวิธีการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีลักษณะดังนี้

1) การวิจัยแบบ PAR มีแนวคิดและปรัชญาที่เชื่อว่าการวิจัยแบบ PAR เป็นการวิจัยค้นคว้าและแสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบเดิมๆ ต่างกันเพียงว่า PAR นั้นมีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา เป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้ร่วมงานทั้งในกระบวนการวิจัยและในการมีหุ้นส่วนใช้เป็นประโยชน์ของการวิจัย

2) การวิจัยแบบ PAR มีแนวคิดและปรัชญาที่เชื่อว่าการวิจัยแบบ PAR จะมุ่งช่วยเหลือกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสในสังคม ให้ลืมตาอ้าปากกับเขาได้บ้าง PAR เชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะแก้ไขตนเองเมื่อถึงคราวที่ตนจะต้องตัดสินใจว่าจะทำอะไร ยังเชื่อต่อไปว่าการศึกษาควรเป็นการศึกษาที่ให้ประชาชนมีความมั่นใจว่าเขาสามารถทำอะไรบางอย่างให้แก่ตนเองได้ PAR ยังเชื่อด้วยเหมือนกันว่า การศึกษาควรเป็นการศึกษาที่ให้การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อตน

3) การวิจัยแบบ PAR มีแนวคิดและปรัชญาที่เชื่อว่าการวิจัยแบบ PAR เป็นกระบวนการวิจัยที่มีการปฏิบัติพลิกแพลง นำเอาการปฏิบัติกับการพิจารณาไตร่ตรอง เพื่อการสะท้อนกลับรวมเข้าด้วยกัน เพื่อไปสู่การปรับปรุงแก้ไขอย่างมีเหตุผล โดยวิธีการทำให้การวิจัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เป็นพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติ และการพิจารณาไตร่ตรองเป็นผลสะท้อนต่อไป ยิ่งกว่านั้นยังทำให้เกิดเป็นมาตรฐานตามความต้องการด้านการเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สภาวะทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน PAR อาศัยการยอมรับของประชาชนในสิ่งที่ประชาชนมีอยู่และมีจริง อาศัยภูมิปัญญาที่ถูกต้องตามที่ประชาชนได้ สืบทอดต่อเนื่องเป็นประสบการณ์อย่างหลากหลาย ดังนั้น PAR จึงให้น้ำหนักต่อการเรียนรู้ต่อประสบการณ์เป็นอย่างมาก

4) การวิจัยแบบ PAR มีแนวคิดและปรัชญาที่เชื่อว่าการวิจัยแบบ PAR เป็นกระบวนการการทำงานร่วมกัน อันต้องอาศัยการสืบสวนค้นคว้าหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกัน

เป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา (ทางเศรษฐกิจ สังคม ทางการเมือง การปกครอง ทางวัฒนธรรม และทางส่วนบุคคล) รวมกันเป็นกลุ่มและเหนือสิ่งอื่นใด ต้องปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่มในการแก้ปัญหานั้นๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นกระบวนการวิจัยที่ค่อนข้างจะล่าเอียงไปในด้านกระบวนการประชาธิปไตย

5) การวิจัยแบบ PAR มีแนวคิดและปรัชญาที่เชื่อว่าการวิจัยแบบ PAR เป็นวิธีการวิจัยที่มีการใช้รูปแบบของ PAR ในการวิจัยมาก โดยเฉพาะการวิจัยในชุมชนโดยกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนที่เข้าใจหลักการวิจัยแบบ PAR ที่มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้ในการแก้ปัญหของตน เป็นเครื่องมือที่ช่วยเหลือกลุ่มคนยากคนจน และคนที่ด้อยโอกาสด้วยการวางพื้นฐานของการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานพัฒนาทั้งหลายกับชุมชนเช่นนี้ นับเป็นการเอื้ออำนวยต่อกระบวนการที่จะปลดปล่อย ให้ประชาชนแก้ปัญหของตนเองได้ตามความเชื่อว่าคนต้องพัฒนาตนเอง

6) การวิจัยแบบ PAR มีแนวคิดและปรัชญาที่เชื่อว่าถ้าเราใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เรียกว่า PAR อย่างถูกต้องเราจะพบว่ามีผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 6.1) ประชาชนได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
- 6.2) ประชาชนมีการกระทำมากขึ้น
- 6.3) ประชาชนมีการเผยแพร่พลังความรู้กันมากขึ้น

กระบวนการของ PAR นั้นมิใช่เพียงการสืบค้นปัญหาและการแก้ปัญหานั้น แต่เป็นกระบวนการกระตุ้นให้ประชาชนมีการกระทำต่อปัญหาเหล่านั้น การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อปัญหาทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ผลสุดท้ายประชาชนมิได้เพียงเรียนรู้การแก้ปัญหาก็ได้เพิ่มพูนความรู้ให้พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาที่ยากไปกว่านี้

(2) แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน

ได้สรุปและคัดลอกมาจากหนังสือเขียนโดย ศัญญา ศัญญาวิวัฒน์ ชื่อทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (ศัญญา ศัญญาวิวัฒน์, 2543: 69 – 72)

การพึ่งตนเอง (Self – Reliance) ในที่นี้หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่า “ปัจเจกชนพึ่งตนเองได้” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ได้หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้เฒ่ามาประกอบการตัดสินใจของตน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีการกระทำระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอตามกฎระเบียบของสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละคนหรือเป้าหมายร่วมกัน ณ พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานานพอสมควร ดังนั้น การพึ่งตนเองได้ของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถดังกล่าวข้างต้น ชุมชนที่ใช้ทฤษฎีนี้เป็นชุมชนในชนบท อันเป็นชุมชนที่มีประชากรไม่หนาแน่น มีโครงสร้างทางสังคมไม่ซับซ้อน ประชาชนมักเป็นผู้นิยมความซื่อสัตย์ เคร่งครัดประเพณี และไม่ค่อยเข้าใจบทบาทของผู้อื่นนอกจากพวกตนมากนัก

โดยสังเขปแนวความคิดการพึ่งตนเองของชุมชนบท การที่ชุมชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องมีการพึ่งตนเอง 5 ด้านด้วยกัน คือ

1) การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technological Self – Reliance) หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ (เช่น เครื่องไม้เครื่องมือ เครื่องจักรกล) และเทคโนโลยีทางสังคม (เช่น การรู้จักวางโครงการ รู้จักจัดการมนุษย์สัมพันธ์) เป็นต้น การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพการบำรุงรักษาให้คงสภาพคืออยู่เสมอเพื่อใช้งาน เทคโนโลยีในความหมายนี้รวมทั้งของสมัยใหม่และดั้งเดิมในท้องถิ่นเรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Folk – Wisdom) ด้วย

2) การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic Self – Reliance) หมายถึง ความสามารถดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ (ทำมาหาเลี้ยงชีพ) ที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พอสมควรหรือหากมองในแง่ความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน จุดสมดุลก็ต้องสูงพอสมควรถึงขั้นสมบูรณ์พอสมควรดังกล่าว

3) การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources Self – Reliance) ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ หมายถึง สิ่งใดๆ ที่มีอยู่โดยธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหาได้จากธรรมชาติ การพึ่งตนเองได้ทางธรรมชาติ หมายถึง การมีทรัพยากร ธรรมชาติ ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาตินั้น และความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ดำรงอยู่ไม่ให้เสื่อมเสียหมดสิ้นไป หรือไม่ให้เสียสมดุลธรรมชาติมากเกินไป ตัวอย่างทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ดิน ป่าไม้ สัตว์บกและสัตว์น้ำ รวมทั้งแร่ธาตุต่างๆ ที่มีค่าและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

4) การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Psychology Self – Reliance) ในทฤษฎีนี้หมายถึง สภาพจิตใจที่กล้าแข็งในการที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงชีพ และการพัฒนาชีวิตให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในการปกครองของตนเอง ในการป้องกันกิเลสตัณหา ไม่ให้ โลก โกรธ หลง หรืออยากได้ อยากมี จนเกินความสามารถของตน

5) การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (Social Self – Reliance) หมายถึง ภาวะการณ์ที่คนกลุ่มหนึ่ง ๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคน

เหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ หรืออาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกก็ได้ กลุ่มคนที่หมายถึงนี้ต้องมีขนาดใหญ่พอสมควร เช่น หมู่บ้านขนาดใหญ่ หรือตำบลในปัจจุบันของไทย เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถระดับหนึ่ง ติดต่อกันด้วยดีและสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นปัจจัยย่อมนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาและการมีผู้นำที่ดีดังกล่าว

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า หากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคชุมชนมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมกันในการดำเนินงานแล้ว คุณลักษณะอย่างหนึ่งที่สำคัญที่เห็นได้ชัด คือ คุณธรรมในการบริหารจัดการองค์กรเป็นสิ่งสำคัญหรือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กร นักวิจัยได้อธิบายถึงแนวทางการพัฒนางานวิจัยว่าหากมีการปรับและประยุกต์ใช้คุณธรรมเหล่านี้เข้ากับการดำเนินงานร่วมกันทั้งสองฝ่าย (ทั้งภาคชุมชนและภาคองค์กรชุมชน) จะก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างไร

2.2.3 แนวคิดในการสร้างตัวชี้วัดของการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีรายละเอียดดังนี้

การกำหนดแนวคิดต่างๆ ในการสร้างตัวชี้วัดของการประยุกต์ใช้คุณธรรมในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับคุณธรรมทั้งสิ้น 3 หลักการ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับได้แก่ แนวคิดปรัชญาและญาณวิทยาในเรื่องคุณธรรมระหว่าง แนวคิดของอริสโตเติล เปรียบเทียบกับแนวคิดคุณธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และแนวคิดคุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่นักวิจัยได้ออกแบบการวิจัยไว้ มีรายละเอียดดังนี้

(1) แนวคิดคุณธรรมของอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติล มองว่า คุณธรรม จริยธรรมทำให้นมนุษย์มองเห็นแต่สิ่งที่มีคุณค่าเป็นลักษณะคุณธรรมเชิงพุทธิปัญญา ซึ่งเกิดจากการเรียนการสอน การได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากพฤติกรรมที่อยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ ต้องอาศัยการอยู่ร่วมกัน ประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องร่วมกันคุณธรรมจริยธรรมจะต้องมีลักษณะสภาวะความเป็นกลาง ความดีหรือลักษณะทางสายกลางเป็นสิ่งที่ทำได้ยากเพราะต้องสลัด สิ่งที่ดีอยู่ทีปลายทั้งสองด้านที่เป็นความเข้มข้นและความอ่อนด้อยออกเสียก่อน การทำได้ก็จะเข้าถึงความดี ความดีที่ อริสโตเติล กล่าวถึง คือ การอยู่ดี ทำดีและชีวิตประสบความสำเร็จโดยมุ่งหวังให้ทุกอย่างเป็นไปตามสภาวะการณ์หรือเป็นไปตามธรรมชาติอย่างแท้จริง หลักทฤษฎีทางจริยธรรมของ อริสโตเติล สามารถนำมาปรับใช้กับหลักการบริหารได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะหลักการว่าด้วยความดี ความสุขและทางสายกลาง เป็นต้น การนำมาใช้เพื่อปลูกฝังให้ ผู้ได้บังคับบัญชาให้

ฝึกฝนในความคิดก็จะทำให้สังคมมีความสุข จากทฤษฎีปรัชญาของ อริสโตเติล (Aristotle) สามารถสรุปได้ว่า

- 1) มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตไปตามหลักเหตุผล
- 2) การดำเนินชีวิตของมนุษย์ควรปฏิบัติไปตามทางสายกลาง ทำชีวิตให้สงบแน่นในเรื่องของจิตใจ
- 3) ความดีของมนุษย์มี 3 ประการ
 - 3.1) ความดีภายนอก หมายถึง ความดีที่เกิดจากการกระทำของคนนั้น ๆ แล้วได้สิ่งตอบแทน
 - 3.2) ความดีทางวิญญาณ เช่น การทำความดีด้วยจิตวิญญาณ , การทำงานด้วยจิตวิญญาณที่ดี
 - 3.3) ความดีทางร่างกาย หมายถึง ร่างกายของมนุษย์ ที่มีสุขภาพกายที่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงการก่อเกิดคุณธรรมและจริยธรรม อันเป็นหลักการที่มนุษย์ในสังคมควรยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม ปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อการเกิดคุณธรรมและจริยธรรมขึ้นในสังคมตลอดมา เนื่องจากมีความพยายามที่ต้องการสร้างหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นสากลให้บุคคลเกิดความรู้สึกในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมในแนวทางที่สอดคล้องกับพฤติกรรม แหล่งก่อกำเนิดของคุณธรรมจริยธรรมอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1) แหล่งกำเนิดภายในตัวบุคคล

แหล่งที่เกิดของคุณธรรมว่าเป็นคุณธรรมอันเกิดจากปัญญา และคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมและจริยธรรมว่า คุณธรรมอันเกิดจากปัญญา เป็นคุณธรรมในระดับปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ผู้ที่มีสติปัญญามักจะสามารถพัฒนาจริยธรรมได้ด้วยหลักของการคิดไตร่ตรอง ส่วนคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมและจริยธรรมนั้น เป็นคุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติจริงด้วยการเรียนรู้จากการอยู่ร่วมกัน เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องซึ่งนำไปสู่สภาวะของความเป็นสุข แหล่งกำเนิดนี้กล่าวถึงพื้นฐานของมนุษย์ที่ได้มาจากธรรมชาติเป็นตัวกำหนด ซึ่งแบ่งแยกออกเป็น 2 ประการ คือ

1.1) ตัวกำหนดมาจากพันธุกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับคุณภาพของสมองที่จะพัฒนาขึ้นเป็นความเฉลียวฉลาดด้านปัญญา โดยได้รับการถ่ายทอดส่วนนี้มาจากบรรพบุรุษ โดยผ่านกระบวนการทางพันธุกรรม การพัฒนาของสมองจะดำเนินไปตามรหัสพันธุกรรมที่กำหนดไว้ตั้งแต่เกิด แม้ว่าการพัฒนาด้านการคิดและสติปัญญาจะเจริญพัฒนา ต่อมาภายใต้อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อม แต่คุณภาพของสมองที่

บุคคลได้รับจะเป็นพื้นฐานเบื้องต้น ดังเช่น ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมได้ด้วยตนเองด้วยปัญญาของพระองค์ แต่การเกิดมโนธรรมในมนุษย์ พระองค์ได้ทรงแบ่งประเภทของบุคคลออกเป็นดอกบัวประเภทต่างๆ บุคคลที่เป็นประเภทดอกบัวที่อยู่บานชูช่อเหนือน้ำ คือ บุคคลที่สามารถเรียนรู้และประจักษ์ในความดีและความชั่วด้วยปัญญานั้นเอง ส่วนบุคคลที่เป็นประเภทดอกบัวประเภทอื่นๆ ก็อาจสามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้ด้วยการอบรมสั่งสอนตามระดับความสามารถของสติปัญญา นอกจากนี้ สัญชาตญาณแห่งชีวิต (Life instinct) ของมนุษย์ ทำให้มนุษย์คิดหาแนวทางในการที่จะมีชีวิตอยู่รอด และการมีสติปัญญาในระดับที่สูง ทำให้มนุษย์สามารถคิด พิจารณา และแยกแยะเหตุและผลได้เพื่อมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน

1.2) คำกำหนดมาจากสภาพจิต จากแนวความคิดที่ว่าจริยธรรมมีแหล่งกำเนิดจาก ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งเกิดขึ้นจากมโนธรรมที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิด ดังนั้น แหล่งกำเนิดของคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นคุณภาพของสมองในการคิด และคุณภาพของจิตที่สามารถแยกแยะความถูก ความผิดได้เป็นพื้นฐาน สภาพของจิตนั้นทำให้บุคคลจดจำสิ่งที่เป็นภัยแก่ตน บาดหมางใจ หรือรู้สึกผิดตลอดเวลาเกี่ยวกับการตัดสินใจที่พลาดพลั้งไป ดังนั้นสภาพจิตก่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่อาจนำไปสู่การมีคุณธรรมและจริยธรรมและการขาดคุณธรรมและจริยธรรมได้เท่าๆ กัน

แต่อย่างไรก็ตามคุณธรรมและจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา นักบริหารการศึกษาที่มีคุณสมบัติด้านสติปัญญา ย่อมได้เปรียบในด้านความคิดและการแสวงหาเหตุผล และสามารถพิจารณาผลที่จะบังเกิดขึ้นจากการกระทำของตนได้ นักบริหารที่มีสติปัญญาในระดับสูงจะเป็นผู้ที่สามารถคิดแก้ปัญหา โดยยึดหลักเหตุผลที่ให้ประโยชน์สุขแก่ตนเองและไม่ทำให้ตนเองได้รับความเดือดร้อนในภายหลังได้ ซึ่งกล่าวได้ว่าเกิดเป็นผลประโยชน์ที่ยังความสุภาพให้อย่างยั่งยืน

2) แหล่งกำเนิดภายนอกตัวบุคคล

ส่วนสาเหตุภายนอกตัวบุคคล ในการที่บุคคลนั้นจะทำความดี หรือละเว้นการกระทำที่ไม่ดีพึงปรารถนามากน้อยเพียงใดนั้น สาเหตุที่สำคัญ คือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรมและสถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่ นอกจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีหรือการขาดแคลนสิ่งเอื้ออำนวยในการทำงาน ตลอดจนบรรยากาศทางสังคมในที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนและวัฒนธรรมในองค์กร จะมีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน และสุขภาพจิต ตลอดจนความสุขความพอใจในการทำงาน ซึ่งอิทธิพลที่เป็นผลต่อการเกิดคุณธรรมและจริยธรรมในประเทศไทย ซึ่งเริ่มมีขึ้นในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรากฐานของแหล่งคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสามารถนำมาอธิบายได้ ดังนี้

2.1) อิทธิพลของคำสาบานกฎหมาย ระเบียบและวินัย หลักจริยธรรมที่ได้จากคำสาบาน ถือเป็นราชประเพณีที่ผู้บริหารบ้านเมืองต้องกระทำ นอกจากกฎหมายที่ระบุไว้เป็นจริยธรรมหรือวินัยของผู้ปฏิบัติงาน การให้คำสาบานจึงเป็นการกำหนดพฤติกรรมที่เป็นคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขผูกมัดด้วยวาจาที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์ของพิธีกรรม ซึ่งทำให้เกิดเป็นข้อกำหนดแนวทางความประพฤติ ซึ่งมีวัฒนธรรมเป็นตัวกำกับอยู่ด้วย และอาจกลายมาเป็นกฎเกณฑ์ในที่สุด ส่วนในเรื่องของกฎหมายในปัจจุบัน นักบริหารต้องคำนึงถึงหลักกฎหมายอย่างเป็นธรรม กฎหมายบ้านเมืองเป็นตัวกำหนดคุณธรรมและจริยธรรมในการกระทำต่อกันในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ เพื่อจัดความขัดแย้งระหว่างประชาชนในประเทศนั้นๆ ประชาชนจำเป็นจะต้องเรียนรู้และต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เป็นเป็นกฎหมายสำหรับประชาชนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นเรื่องของคุณธรรมและ

2.2) อิทธิพลของศาสนา ทุกศาสนาย่อมมีคำสั่งสอนเป็นศีลและธรรมให้บุคคลผู้นับถือและศรัทธาให้การยอมรับและเชื่อฟัง พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไข ดังเช่น พุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย ได้กล่าวแถลงธรรมในการบริหารจัดการและการปกครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ อันได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ และราชสวัสดิธรรม เป็นต้น ซึ่งธรรมเหล่านี้อันที่จริงแล้วเป็นหลักธรรมที่ข้าราชการ ผู้บริหารและผู้ประกอบวิชาชีพต่างๆ ควรยึดถือปฏิบัติตามด้วย

นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายของคุณธรรมแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 190) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึงสภาพคุณงามความดีหรือหน้าที่อันพึงมีอยู่ในตัว

ลิขิต ธีรเวคิน (2548) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือ จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์ เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้ โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ

รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ แคมมณี (2546: 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งเป็นภาวะนามธรรมอยู่ในจิตใจ

คุณธรรม อาจแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า virtue หรือ morality ก็ได้ คุณธรรมเป็นนามธรรมหรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตใจ เรื่องของความดี ที่ยากจะให้ความหมายจนเป็นที่ยอมรับของทุกคนได้ การให้ความหมายมีมากมาย หลายทัศนะ และหลายระดับ ตั้งแต่ระดับ

คนธรรมดา จนถึงขั้นสูงของผู้ที่เป็นเทพชั้นพรหม เพื่อให้บรรลุถึงขั้นโลกุตระธรรม จากความหลากหลายของการให้ความหมายของคุณธรรมดังกล่าว ผู้ที่ประกาศตัวเองว่ามีคุณธรรม จึงอาจไม่ใช่ผู้มีความคุณธรรมตามความหมายของคุณธรรมที่แท้จริงหรือตามความหมายของคนอื่นหรือกลุ่มอื่นก็ได้ ตัวอย่างความหมายของคุณธรรม เช่น

- 1) คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี หรือสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตนอย่างเคยชิน และสม่ำเสมอ เป็นคุณธรรมประการหนึ่ง โดยคำว่า “คุณ” หมายถึง ความดีที่มีประจำอยู่ในสิ่งนั้นๆ ในขณะที่คำว่า “ธรรม” หมายถึง คุณความดี ความจริง ความถูกต้อง
- 2) คุณธรรม หมายถึง ความ รวมถึง เมตตา กรุณา เสียสละ ซื่อสัตย์ อุดหนุน เหล่านี้ หากผู้ใดประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้คน
- 3) คุณธรรมเป็นวิถีแห่งความดีงามในการดำรงชีวิต ยิ่งมีคุณธรรมมากเท่าใดก็จะยิ่งมีความโน้มเอียงในการทำความดีมากขึ้น
- 4) คุณธรรมเป็นคุณภาพจิตฝ่ายดีที่ควบคุมให้คนมีความประพฤติดี เป็นความเชื่อของคนส่วนใหญ่ เป็นสิ่งงดงามที่จะส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์และความดีที่แท้จริงต่อชุมชน
- 5) คุณธรรม หมายถึง คุณภาพของจิตใจที่เข้าถึงความดีงาม เป็นคุณงามความดีในตัวของมันเอง เป็นสิ่งที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามมีประโยชน์มากและมีโทษน้อย
- 6) คุณธรรม หมายถึง ความเข้าใจและความรู้สึกถึงความงดงามความดีนั้น แล้วนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ดังนั้น คุณธรรมจึงเป็นป้อมให้เกิดความมีจริยธรรมนั่นเอง
- 7) คุณธรรม คือ ความรู้สึกนึกคิด เป็นสภาพคุณงามความดีอยู่ภายใต้จิตใจของคนที่จะส่งผลให้มีการกระทำแต่สิ่งดี ที่ควรปฏิบัติ เช่น ความยุติธรรม ความจริงใจ และความเมตตา

นักปรัชญาต่างประเทศกล่าวถึงความหมายของคุณธรรมไว้ เช่น โสกราตีส (Socrates) แบ่งลักษณะสำคัญของคุณธรรมออกเป็น 5 ประการ คือ

- 1) ความรู้ (Wisdom)
- 2) การปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา (Deity)
- 3) ความกล้าหาญ (Courage)

4) การควบคุมตนเอง (Self-control)

5) ความยุติธรรม (Justice)

ส่วนพลาโต (Plato) เห็นว่า คุณธรรม (virtue) มีความหมายคล้ายกับ จริยธรรม (ethics) โดยคุณธรรมเป็นความรู้ (knowledge) หรือ virtue is knowledge นอกจากนี้ คุณธรรมไม่สามารถเกิดขึ้นเองหรือเกิดขึ้นโดยบังเอิญได้ แต่เกิดจากกระบวนการการเรียนรู้ (learning process) หรือการ มีประสบการณ์ (experiences) และคุณธรรมต้องเกิดจากความรู้ที่ไม่ใช่ทฤษฎี โดยเป็นความรู้จากการปฏิบัติ พลาโตยังแบ่งลักษณะสำคัญของคุณธรรมออกเป็น 4 ประการ คือ

- 1) ปัญญาหรือปรีชาญาณ (Wisdom)
- 2) ความกล้าหาญ (Courage)
- 3) การรู้จักประมาณ / เดินสายกลาง (Temperance)
- 4) ความยุติธรรม (Justice)

จากความหมายของคุณธรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักของความดี ความงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคม

(2) แนวคิดคุณธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แนวคิดคุณธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อของ ทศพิธราชธรรม ซึ่งเดิม ทศพิธราชธรรม หมายถึง ธรรมของพระราชาหรือราชธรรม ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพุทธดำรัสไว้ในพระไตรปิฎก มหาหังสาटक แม้ในอดีต ทศพิธราชธรรมจะได้ชื่อว่าเป็นหลักธรรมที่พระราชาหรือผู้นำประเทศจะพึงปฏิบัติ และบางคนอาจคิดว่าทศพิธราชธรรมเป็นของสูงหรือไกลตัว ควรจะเป็นเรื่องของพระราชาหรือผู้นำประเทศเท่านั้น แต่ต่อมา ได้มีการขยายขอบเขตการนำทศพิธราชธรรมไปปรับใช้ให้กว้างขวางขึ้น โดยนักบริหารจัดการและสามัญชนก็สามารถยึดถือและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นหนทางไปสู่ความดีงาม ความสุข ความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้เช่นกัน ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทศพิธราชธรรม หมายถึง หลักธรรมในการบริหารจัดการและการดำรงชีวิต 10 ประการที่ผู้บริหารหน่วยงานควรยึดถือเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง หลัก 10 ประการของทศพิธราชธรรมถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมด้วย

1) ทาน คือ การให้ นอกเหนือจากการบริจาคเป็นทรัพย์สินหรือสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ตกทุกข์ได้ยากแล้ว อาจจะให้น้ำใจแก่ผู้อื่นได้ด้วย เช่น ให้กำลังใจแก่ผู้ตกอยู่ในห้วงทุกข์ ให้ข้อแนะนำที่เป็นความรู้แก่ผู้ร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชา ให้อภัย และปอวยวาแก่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง รวมถึงบุคคลที่มารับบริการ เป็นต้น

2) ศีล หรือ ศีลั้ง คือ ความประพฤติที่ดีงาม อยู่ในศีลในธรรมตามหลักศาสนาของแต่ละคน เป็นต้นว่า ยึดถือศีล 5 ตามหลักพระพุทธศาสนา

3) บริจาค หรือ ปริจาคะ คือ ความเสียสละ หมายถึง การเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อความสุขหรือประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัว หน่วยงาน หรือเพื่อนร่วมงานก็ได้ เช่น การบริจาคทุนทรัพย์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการเสียสละร่างกาย อวัยวะ หลังตายแล้วเพื่อการศึกษา เป็นต้น โดยทั่วไป การเสียสละไม่ว่าสิ่งใดก็ตาม ถือเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งล้วนมีส่วนช่วยให้สังคมดีขึ้นทั้งสิ้น

4) ความซื่อตรง หรือ อาชวะ คือ การดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วยความเป็นคนตรง ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดคดโกงหรือหลอกลวงผู้อื่น เช่น ไม่คิดคดทรยศต่อประเทศชาติและประชาชน หรือ ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวงทั้งเวลา ทรัพย์สินของหน่วยงานตน แม้จะได้ทรัพย์สินไปมากมาย แต่เงินบาปที่ได้ไปก็จะเป็นสิ่งอัปมงคลที่ทำให้ผู้นั้นไม่เจริญก้าวหน้า ถูกคนรุมสาปแช่ง และแม้คนอื่นจะไม่รู้ แต่ตัวผู้กระทำย่อมรู้อยู่แก่ใจ และไม่มีวันจะมีความสุขกาย สบายใจ เนื่องจากเกรงกลัวคนอื่นจะมารู้ความลับตลอดไป ผู้ที่ประพฤติตนด้วยความซื่อตรง แม้ไม่ร่ำรวยเงินทอง แต่จะมั่งคั่งด้วยมิตรที่จริงใจ ตายไปก็ตายตาหลับ ลูกหลานก็ภาคภูมิใจ เพราะไม่ต้องแบกรับความอับอายที่มีบรรพบุรุษเป็นคนโกงชาติบ้านเมือง

5) ความอ่อนโยน หรือ มัทวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยน มีอัธยาศัยไมตรี และไม่เย่อหยิ่ง ถือตัวต่อคนทั้งหลาย รวมทั้งไม่ติดยึดกับระบบเจ้าขุนมูลนาย เมื่อเป็นเช่นนี้ คนทั่วไปก็จะต้อนรับ เพราะอยู่ใกล้แล้วสบายใจ

6) ความเพียร หรือ ตปะ คือ การดำรงชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่การทำงานอย่างไม่ย่อท้อ ไม่ทอดอย ไม่ถดถอยเมื่อหนายในกิจทั้งปวง แต่ให้ปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วยความมุมานะ ฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายจนประสบความสำเร็จ ความเพียรนี้จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เมื่องานสำเร็จ และยังสอนให้สู้ชีวิต ไม่ถดถอย ท้อแท้ หรือยอมแพ้อะไรง่ายๆ

7) ความไม่โกรธ หรือ อักโกธะ คือ การไม่โมโหหรือโกรธง่าย ไม่ลุแก่อำนาจ ถึงแม้ในหลายสถานการณ์จะทำได้ยาก แต่ถ้าสามารถฝึกฝน ไม่ให้เป็นคนโมโหง่าย และ

พยายามระงับยับยั้งความโกรธอยู่เสมอ จะเป็นประโยชน์หลายอย่าง เช่น ทำให้สุขภาพจิตดี หน้าตาสดใส ทำให้รักษามิตรไมตรีกับผู้อื่นไว้ได้ อันมีผลให้คนรักและเกรงใจ

8) ความไม่เบียดเบียน หรือ อวิหิงสา คือ การไม่บีบบังคับผู้อื่น รวมทั้งการไม่ใช้อำนาจไปบังคับ หรือหาเหตุกลั่นแกล้งผู้อื่นด้วย และนอกจากไม่เบียดเบียนคนอื่นด้วยแล้ว ยังไม่เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสัตว์อีกด้วย มิฉะนั้น ผลร้ายจะย้อนกลับมาสู่ผู้เบียดเบียนและสังคม อย่างที่เห็นกันทั่วไปที่เกิดภัยธรรมชาติต่างๆ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มนุษย์ไปเบียดเบียนธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ไม่เบียดเบียนคนทั่วไป ก็ควรมีความกรุณาแผ่ไปอย่างทั่วถึงด้วย

9) ความอดทน หรือ ขันติ คือ การทนต่อโลก โกรธ หลง ทั้งกายวาจาใจ การทนต่อความยากลำบาก ไม่ท้อถอย และไม่หมดกำลังใจ กาลังใจที่จะดำเนินชีวิต และทำหน้าที่การทำงานต่อไปจนสำเร็จ รวมทั้งไม่ย่อท้อต่อการทำความดี ความอดทนจะทำให้ชนะปัญหาอุปสรรคทั้งปวงไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ และจะทำให้แข็งแรงขึ้น เข้มแข็งขึ้น

10) ความเที่ยงธรรม หรือ อวิโรธนะ คือ ความยุติธรรม ความรอบคอบ ความถูกต้อง ความหนักแน่น ไม่เอนเอียงหัวน้าวด้วยคำพูด อารมณ์ หรือลากสักการะใด เป็นการทำอะไรด้วยความรอบคอบ ด้วยความถูกต้อง มิใช่ด้วยความถูกต้อง รวมตลอดไปถึงการยกย่องผู้ประพฤดีประพฤติชอบ ขณะเดียวกัน ให้นินทาหรือไม่สนับสนุนผู้กระทำความผิด

จากหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมที่ได้ศึกษาและประมวลจากพระบรมราชโองการและทศพิธราชธรรมข้างต้น ผู้เขียนได้นำมาปรับประยุกต์และสรุปรวมเป็นหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการ ดังนี้

หนึ่ง การรักษาความสัตย์ คำว่า สัตย์ หรือ สัจจะ แปลว่า ความจริง ความจริงใจ เช่น ทำงานร่วมกันต้องมีสัจจะต่อกัน ส่วนการรักษาความสัตย์ หมายถึง ความจริงต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติตนแต่สิ่งที่เป็นธรรมเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและแก่ส่วนรวม ปฏิบัติงานหรือบริหารจัดการด้วยความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ ไม่เสแสร้ง ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์และเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม คุณธรรมข้อนี้สนับสนุนให้คนมีความจริงใจต่อตัวเองก่อน ต่อจากนั้นก็จริงใจต่อผู้อื่น และนำไปสู่การประกอบคุณงามความดีหรือประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมต่อส่วนรวม เช่น แสดงออกด้วยการรับผิดชอบต่อหน้าที่การทำงานที่ตนเองรู้สำนึกภายในจิตใจ เสมอว่าตนเป็นใคร มีหน้าที่อะไร และควรทำอย่างไร เป็นต้น ฉะนั้น คุณธรรมข้อนี้จึงเป็นที่มาของความซื่อสัตย์สุจริตและความรับผิดชอบ อันเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของการสร้างประโยชน์และความเป็นธรรมในสังคม

สอง การรู้จักข่มใจตนเอง หมายถึง การควบคุมตนเองในเวลาที่มีสิ่งภายใน และภายนอกมากระทบ พยายามฝึกใจของตัวเองให้อยู่ในความนึกคิดที่เป็นสัจจะ เป็นจริง และไม่หวั่นไหวในทางที่ไม่ดีไม่งาม

สาม ความอดทน หมายถึง การทนต่อโลก โกรธ หลง ทั้งกายวาจาใจ การทนต่อความยากลำบาก ไม่ท้อถอย ไม่หมดกำลังใจที่จะดำเนินชีวิต อดทนต่อความทุกข์ ความเหนื่อยยาก และไม่ปล่อยให้อะไรที่ไม่ดีไม่งามมากครอบงำ

สี่ การละความชั่ว หมายถึง การไม่ทำสิ่งไม่ดี

ห้า การเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันผู้อื่นในสิ่งที่ควรให้เพื่อความสูงและประโยชน์ของส่วนรวม

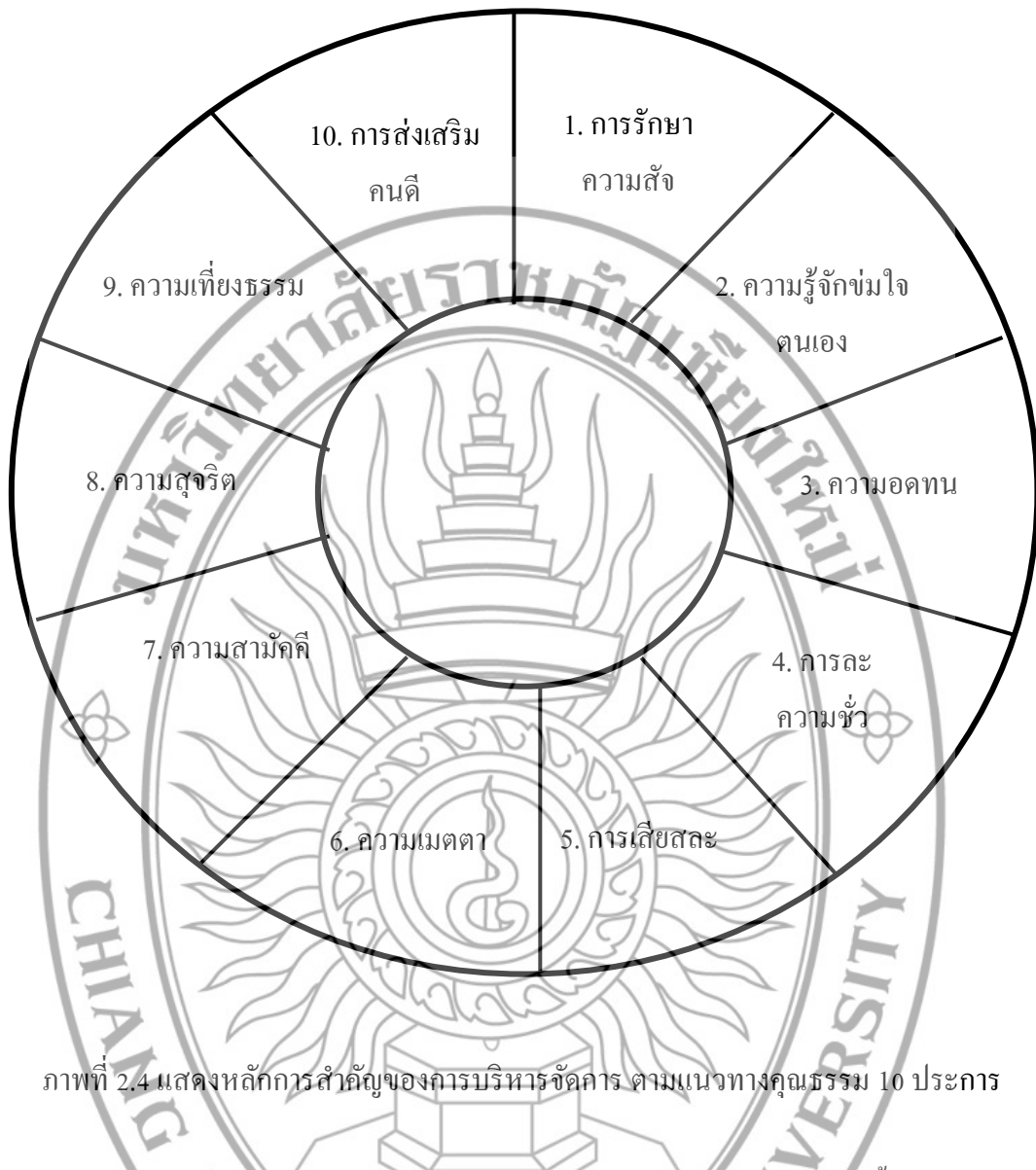
หก ความเมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข การรู้จักคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

เจ็ด ความสามัคคี หมายถึง การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์ ให้งานที่ทำสำเร็จ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นและประเทศชาติ

แปด ความสุจริต หมายถึง การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนหรือยึดมั่นอย่างสุจริตในกฎกติกาและระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมกันเสมอกัน โดยต้องสุจริตทั้งในความคิด การพูด และการกระทำ

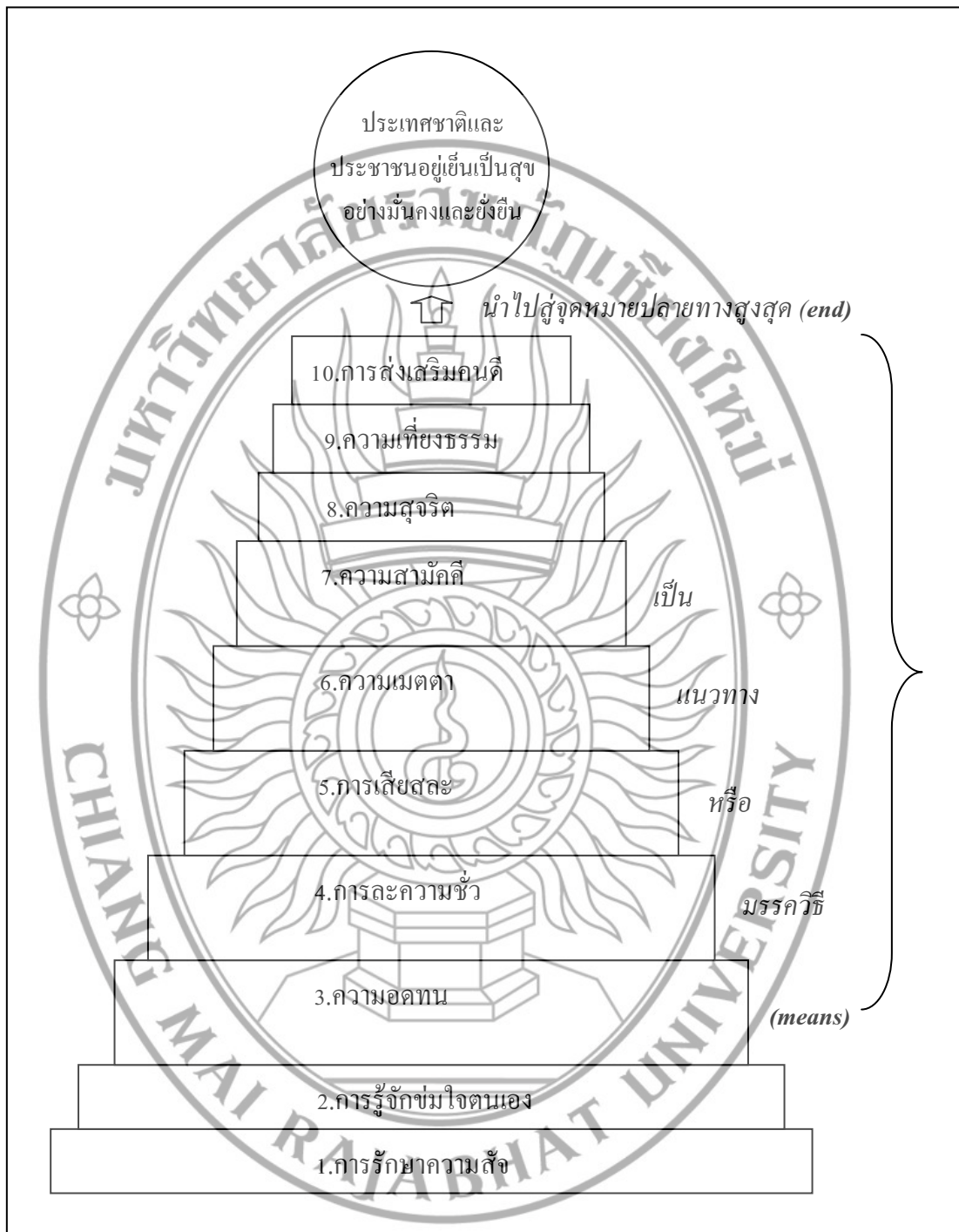
เก้า ความเที่ยงธรรม หมายถึง การที่ทุกคนต่างพยายามทำความคิด ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียบตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุผล หรือการที่ทุกคนมีความคิดความเห็นถูกต้อง เทียบตรง อยู่ในเหตุผล

สิบ การส่งเสริมคนดี หมายถึง การสนับสนุนคนที่มีทั้งคุณภาพและคุณธรรมให้เข้ามาอยู่ในตำแหน่งบริหารจัดการ และยกย่องคนดี ในเวลาเดียวกัน ก็ควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจและก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้ด้วยการนิเทศ ประณาม หรือไม่สนับสนุนคนเลว รวมทั้งคอยป้องกัน ฝักระวัง ควบคุม ตรวจสอบ และลงโทษคนเลว ดังภาพที่ 2.4 แสดงหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการ ดังนี้

ภาพที่ 2.4 แสดงหลักการสำคัญของการบริหารจัดการ ตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการ

หลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการนี้ อาจถือว่าเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนการดำเนินงานที่ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน โดยผู้ปฏิบัติอาจดำเนินงานตามขั้นตอนหรือข้ามขั้นตอนเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด คือ ประเทศชาติและประชาชน อยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน ขั้นตอนดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นแนวทาง วิธีทาง หรือมรรควิธี (means) ที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหของประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (end) ซึ่งอาจจัดแบ่งเป็น จุดหมายปลายทางเบื้องต้น และจุดหมายปลายทางสูงสุด ดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวทางคุณธรรม
จัดแบ่งตามหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการ

หลังจากศึกษาความสำคัญและความหมายของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม รวมทั้งหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม ผ่านมาแล้ว ทำให้สรุปได้ว่า

ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้เกิดปัญหา เป็นต้นว่า ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหายาเสพติด และปัญหาการเมืองการปกครอง สาเหตุสำคัญมาจากการขาดคุณธรรม แนวทางแก้ไขปัญหานี้แนวทางหนึ่งคือ การนำการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ในชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยความสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการ ตัวอย่างเช่น การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารบริหารจัดการไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และยังมีส่วนทำให้เกิดความสมดุลในการบริหารจัดการระหว่างด้านวัตถุกับด้านจิตใจ โดยช่วยยับยั้ง ชะลอ หรือช่วยให้การบริหารจัดการด้านวัตถุรอบคอบมากขึ้นด้วย

ในส่วนของความหมายของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม หมายถึง แนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใด ๆ ที่ตั้งเป้าหมายเป็นประจำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยบุคคล และ/หรือ หน่วยงานนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขให้แก่ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยคำว่า คุณธรรม นั้น หมายถึง การคิดและทำคุณงามความดีเป็นประจำของคนเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

สำหรับหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมนำมาจากการศึกษาพระบรมราโชวาทและทศพิธราชธรรม และได้สรุปเป็น “หลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการ” โดยคนที่มีคุณธรรมอย่างแท้จริง จะต้องคิดและทำคุณงามความดีเป็นประจำอย่างต่อเนื่องจนเคยชินหรือจนเป็นนิสัยอย่างชัดเจน ลักษณะของคุณงามความดีนั้น อาจยึดถือและปฏิบัติตามหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการนี้ อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมที่ได้ศึกษาไว้แล้วทั้งหมดข้างต้น ยังมีหลักการสำคัญอื่นอีกที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ เป็นต้นว่า ความกตัญญู และความยุติธรรม หลักการดังกล่าวนี้สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดความดีงามได้เช่นกัน

จากความหมายและความสำคัญของคุณธรรมดังกล่าว การที่จะพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมเชิงคุณธรรมได้นั้น ควรเข้าใจว่า สังคมไทยเชิงคุณธรรม คือ การกำหนดความหมายของสังคมไทย ในเชิงคุณธรรม ควรมีลักษณะของการมีความสุขอย่างยั่งยืน บนฐานความพอเพียง เป็นธรรมและเป็นไทย ดังนี้

1) สังคมที่มีความพอเพียง เป็นสังคมที่คนมีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่มีความสมดุลทั้งในชนบทและเมือง โดยในเขตชนบทครัวเรือนมีความมั่นคงด้านอาหาร ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน มีงานทำอยู่ในท้องถิ่น ครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีการวางแผนพัฒนาอย่างสอดคล้องกับความต้องการและความเหมาะสมของท้องถิ่น ขณะที่ในเขตชุมชนเมืองมีการเจริญเติบโตที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และมีส่วนเสริมสร้างความเจริญในชนบทอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

2) สังคมที่เป็นธรรม มุ่งให้ทุกคนในสังคมได้รับความเป็นธรรมทั้งทางกฎหมายและความยุติธรรม สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน รู้จักหน้าที่และเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับการบริการสังคมทั้งการศึกษา สุขภาพและสวัสดิการสังคมอย่างเป็นธรรมโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งการเป็นเจ้าของและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า

3) สังคมที่เป็นไทย เป็นสังคมที่คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รู้คุณค่าของความเป็นไทยและจารีตประเพณี ที่ต้องดำรงรักษาและสืบทอดให้คงอยู่ ทั้งในเรื่องความเคารพ ความกตัญญูต่อบุพการี เปรียญติและผู้มีพระคุณ การดูแล ช่วยเหลือ เอื้ออาทรและมีน้ำใจไมตรี อีกทั้งภูมิปัญญาไทยที่เป็นสิ่งยึดโยงให้คนไทยดำเนินชีวิตตามแบบวิถีไทยเป็นสิ่งที่มีความค่าทางจิตใจให้ผูกพันต่อกันและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ นอกจากนี้ คนไทยยังมีสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ที่เป็นที่เชิดชูและเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวคนไทยอย่างเหนียวแน่นทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขและสามัคคี

(3) คำนีชีวัดและรายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คำนีชีวัดและรายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคมตามผลการศึกษาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำคำนีชีวัดภาวะเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยคณะทำงานวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สิงหาคม 2550)

โดยองค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้ตระหนักถึงคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันกับความก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์อันเนื่องมาจากการดำเนินการที่เกิดผลเป็นรูปธรรมแล้ว ทั้งในทุภาคส่วนสังคมไทยให้เดินหน้าต่อไป เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประเทศให้มีการเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน สรุปประเด็นและสาระสำคัญข้อเสนอการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดย UNDP ได้ ดังนี้

ประการที่ 1 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขจัดความยากจนและการลดความเหลื่อมทางเศรษฐกิจของคนจน ดังนี้

1) ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง สำหรับนโยบายขจัดความยากจนของรัฐบาลโดยเสนอให้มีโครงการที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถของคนยากจนในการพึ่งพาตนเองในกิจกรรมการผลิต

2) จัดสรรที่ดินให้แก่คนจนที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือที่ดินทำกินไม่มีคุณภาพ โดยเวนคืนจากที่ดินในการครอบครองของหน่วยงานที่ไม่มีการใช้ประโยชน์

3) สนับสนุนให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540) โดยออกกฎหมายป่าชุมชนและกฎระเบียบสนับสนุนอื่นๆ ทั้งนี้จะต้องสร้างหลักประกันว่าการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาความยากจนมีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่มีความจำเป็นและมีการใช้งบประมาณอย่างสร้างสรรค์

ประการที่ 2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ

1) ปรับเป้าหมายการพัฒนาชุมชนทั้งในชนบทและในเมืองมุ่งเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

2) พัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนอย่างยั่งยืน

3) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการบริหารจัดการเงินทุน

4) ศึกษาความเป็นไปได้ในการยกระดับกองทุนต่างๆ ของชุมชนให้เป็นธนาคารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์

5) สร้างหลักประกันว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น

6) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กรณีตัวอย่าง จากชุมชนและเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ/ยกเลิกโครงการประเภทให้เปล่า รวมทั้งสนับสนุนโครงการที่ให้ชุมชนได้

ใช้ศักยภาพของตนเองในการวางแผนดำเนินการพัฒนา ให้สอดคล้องกับความต้องการ/ปัญหาของคนในชุมชนให้มากที่สุด

7) สนับสนุนให้ภาคธุรกิจเอกชนร่วมมือกัน แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการส่งเสริมโครงการพัฒนาชุมชนตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง

ประการที่ 3 เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจ ที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริษัทให้เข้มแข็ง ดังนี้

1) นำหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บรรจุไว้ในหลักสูตรการอบรมของผู้บริหารบริษัทต่างๆ และในข้อปฏิบัติของบรรษัทภิบาลซึ่งควบคุมโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2) รณรงค์ให้สมาคมธุรกิจต่างๆ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่สมาชิกของสมาคม

3) เผยแพร่ความสำเร็จของบรรดาธุรกิจทุกขนาด ที่ปฏิบัติตัวสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจเอกชนในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและต่อสังคมโดยรวม

4) จัดให้มีบริการให้คำแนะนำธุรกิจต่างๆ ในการดำเนินธุรกิจและพัฒนาธุรกิจของตนให้สอดคล้องกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประการที่ 4 หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ ดังนี้

1) เสริมภูมิคุ้มกันให้แก่องค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการโกงและประพฤติผิดมิชอบในระบบราชการเพื่อมิให้นักการเมืองเข้ามาแทรกแซง หรือชี้นำบูรณาการหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เข้าในแผนบริหารราชการแผ่นดิน รวมทั้งพัฒนาตัวชี้วัดในการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งระดับองค์กรภาครัฐและตัวบุคคล

2) เป็นกรอบการพัฒนาในการติดตามกระบวนการตัดสินใจอนุมัติ และการดำเนินงานโครงการของภาครัฐ ให้เป็นไปตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง และปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพด้านข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างหลักประกันให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารโดยไม่ถูกปิดกั้น

ประการที่ 5 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคอย่างยั่งยืน ดังนี้

1) สร้างหลักประกันว่าการดำเนินการต่างๆ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และตามเจตนารมณ์ของทุกภาคส่วนสังคมที่มีส่วนร่วมในการวางแผนดังกล่าว

2) กำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาอัตราการออมภายในประเทศที่ลดลงอย่างมากเพื่อให้ประเทศพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจประชาชนมีความพร้อมมากขึ้นในอนาคต

3) ปรับนโยบายเกี่ยวกับพลังงานต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการและเน้นการพึ่งพาตนเองมากขึ้นโดยเร่งงานวิจัยเกี่ยวกับพลังงานทดแทน และการใช้พลังงานให้คุ้มค่าสูงสุด

4) นำนโยบายหลักประกันสุขภาพมาปรับปรุงการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนในอนาคต

ประการที่ 6 การปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความคิดของตนเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน ดังนี้

1) พัฒนาบุคลากรด้านการศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) สร้างแรงจูงใจในระบบการจัดการศึกษาให้บุคลากรสนใจและอยากที่จะปฏิบัติงานและหน้าที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3) ขยายรูปแบบการบริหารและจัดการสถานศึกษาโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กว้างขวางและครอบคลุมมิติต่างๆ ให้มากขึ้น

4) หารูปแบบ และวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อมวลชน รวมทั้งเพิ่มเวลาให้กับรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

5) สร้างการยอมรับในสังคมต่อบุคคลในชุมชนภาคธุรกิจ ภาครัฐและภาคอื่นๆ ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีการใช้วิถีแบบเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.4 แนวคิดในการสร้างตัวชี้วัดความพอเพียงของการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมมีรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

(1) ดัชนีชี้วัด “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10” โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (มกราคม 2552) ซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ได้ 6 องค์ประกอบหลักได้แก่

- 1) การมีสุขภาพะ
- 2) ครอบครัวอบอุ่น
- 3) ชุมชนเข้มแข็ง
- 4) เศรษฐกิจเข้มแข็ง และเป็ นธรรม
- 5) สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล
- 6) สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

ซึ่งทั้ง 6 องค์ประกอบนี้มีความครอบคลุมมิติของการดำรงชีวิต โดยอาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

- 1) เครื่องชี้วัดด้านเศรษฐกิจ
- 2) เครื่องชี้วัดด้านสังคม
- 3) เครื่องชี้วัดด้านการเมือง

นอกจากนี้ศาสตราจารย์น่าน ก็กล่าวนั้น ได้มีการแจกแจงองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขออกเป็น 7 ด้าน ซึ่งมีความครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิต ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 คือ ด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ

ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 ด้านคือ ความยืนยาวของอายุ การปลอดจากโรคภัยไข้เจ็บ โภชนาการและการให้บริการสาธารณสุข

องค์ประกอบที่ 2 คือ การศึกษา

ครอบคลุมสาระต่างๆ ในกระบวนการเรียนรู้ ความรู้พื้นฐาน และทักษะต่างๆ รวมทั้งการเข้าถึงบริการและคุณภาพการศึกษา

องค์ประกอบที่ 3 คือ ชีวิตการทำงาน

เนื่องจากประชาชนจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับการทำงาน การพิจารณาสภาพแวดล้อม การทำงาน จึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมาก และชีวิตการทำงานที่มีคุณภาพก็จะเกี่ยวข้องกับการจ้างงานและความพอใจในค่าจ้างที่ได้รับ องค์ประกอบด้านนี้ ยังรวมถึงปัจจัยองค์ประกอบย่อยในการใช้แรงงานเด็ก และผู้หญิงและระบบประกันสังคมด้วย

องค์ประกอบที่ 4 คือ ชีวิตครอบครัว

ความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ “ความอยู่ดีมีสุข” โครงสร้างและขนาดของครอบครัวเป็นตัวกำหนดระดับความเป็นอยู่ของสมาชิกแต่ละคน ครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น ต้องรับรู้ความต้องการของสมาชิกแต่ละคน และดูแลสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

องค์ประกอบที่ 5 คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความยากจน การกระจายรายได้ และสวัสดิการ

เป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายความอยู่ดีมีสุข ฉะนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นปัจจัยสำคัญของความอยู่ดีมีสุข การมีปัญหาความยากจนที่รุนแรง และความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ในระดับสูงสะท้อน “การอยู่อย่างมีทุกข์” ในสังคมประเด็นเหล่านี้ จึงนับเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นของเครื่องชี้วัด “ความอยู่ดีมีสุข” ด้วย

องค์ประกอบที่ 6 คือ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย

การดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นต่อ “ความอยู่ดีมีสุข” เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์ประกอบนี้ รวมถึงประเด็นสภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัย การอนามัยสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะจากปัญหาอาชญากรรม

องค์ประกอบที่ 7 คือ ด้านประชาธิปไตย

หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันจะนำมาซึ่ง “ความอยู่ดีมีสุข” การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มพูนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ให้เต็มขีดความสามารถเป็นเครื่องมือของการยกระดับ ความอยู่ดีมีสุข องค์ประกอบนี้จะรวมประเด็นเรื่อง ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพทางการเมือง รวมทั้งการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ

(2) ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

การจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างไร มงคล ด้านธารินทร์ (2541) เสนอว่าควรสนใจอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน และกำไรส่วนเกิดจากเศรษฐกิจชุมชน

1) ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน

ซึ่งถ้าหากละเลยจะทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนเกิดได้ยาก และไม่ยั่งยืน

1.1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการพัฒนาผู้นำให้มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า ความสามารถในการระดมทุน การจัดการด้านต่าง ๆ พัฒนาชาวบ้าน และพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นผู้รู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์ และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมประสาน เพื่อเศรษฐกิจชุมชน

1.2) การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน เป็นการสร้างกลุ่ม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปของกลุ่มที่มีผู้นำเป็นชาวบ้าน นับว่าเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน

1.3) การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินทุน ซึ่งเงินทุนที่ได้จากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน เช่น กิจกรรมออมทรัพย์ การระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น จะถูกใช้ไปอย่างสมเหตุสมผล ขณะที่เงินทุนที่รัฐสนับสนุนจะถูกใช้ไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช่เงินของตนเองการพัฒนาพื้นฐานกายภาพการพัฒนาสาธารณูปโภคต่าง ๆ โดยเฉพาะแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค การผลิต

2) กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อมีการพัฒนาพร้อมทั้ง 4 ด้านแล้ว กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนก็จะดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม กิจกรรมในกระบวนการนี้ อาจจำแนกเป็นการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร กิจกรรมด้านค้าชุมชน เช่น การจัดหาพื้นที่แล้วนำผลิตภัณฑ์มาขาย เป็นต้น กิจกรรมร้านค้าชุมชน การท่องเที่ยว เช่น พื้นฟูสภาพแม่น้ำลำคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การผลิตภายใต้ระบบการรับช่วง เช่น การรับงานจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือผู้ประกอบการขนาดใหญ่มาทำที่บ้าน แต่ต้องระวังว่าผลประโยชน์จะตกอยู่กับชุมชนหรือไม่

3) กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อเกิดกำไรจากเศรษฐกิจผลประโยชน์ก็ควรตกถึงกับชุมชน โดยสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน กิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุน ได้แก่ การศึกษา เช่น ในรูปของหนังสือเรียน อาหารกลางวัน อุปกรณ์กีฬา การให้การอนุเคราะห์ในชุมชน เช่น การให้เงินทุนประกอบอาชีพแก่เยาวชน การให้เงินช่วยเหลือ การรักษาพยาบาลแก่ผู้สูงอายุ การสร้างสาธารณูปโภค เช่น การสร้างประปาหมู่บ้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคน ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้

2.2.5 เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดหนึ่งใน 76 จังหวัดของประเทศไทย และตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ 20,107 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรประมาณ 1.67 ล้านคน มีอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ และปกครองจังหวัด การแบ่งการปกครองประกอบด้วย 25 อำเภอ ยังเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาในระดับสูง มีศักยภาพในการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และการลงทุน มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมากมาย มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนาในสมัยโบราณ มีภาษาล้านนา (คำเมือง) เป็นภาษาท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกับจังหวัดอื่นๆ ทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามเชียงใหม่ ถือได้ว่าเป็นเอกราชของภาคเหนือ และเป็นเมืองใหญ่ อันดับ 2 ของไทย รองจากกรุงเทพมหานคร เท่านั้น จนได้รับสมญานาม “เชียงใหม่

เมืองหลวงแห่งที่ 2 ของประเทศไทย” จังหวัดเชียงใหม่แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ
204 ตำบล 2,066 หมู่บ้าน มีรายนามแต่ละอำเภอดังนี้

- (1) อำเภอเมืองเชียงใหม่
- (2) อำเภอจอมทอง
- (3) อำเภอแม่แจ่ม
- (4) อำเภอเชียงดาว
- (5) อำเภอดอยสะเก็ด
- (6) อำเภอแม่แตง
- (7) อำเภอแมริม
- (8) อำเภอสะเมิง
- (9) อำเภอฝาง
- (10) อำเภอแม่สาย
- (11) อำเภอพร้าว
- (12) อำเภอสันป่าตอง
- (13) อำเภอสันกำแพง
- (14) อำเภอสันทราย
- (15) อำเภอหางดง
- (16) อำเภอฮอด
- (17) อำเภอดอยเต่า
- (18) อำเภออมก๋อย
- (19) อำเภอสารภี
- (20) อำเภอเวียงแหง
- (21) อำเภอไชยปราการ
- (22) อำเภอแม่วาง
- (23) อำเภอแม่ออน
- (24) อำเภอดอยหล่อ
- (25) อำเภอกัลยาณิวัฒนา

ลักษณะของการปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีจำนวน 211 อปท. แบ่งออกเป็น 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 เทศบาลนคร 2 เทศบาลเมือง 54 เทศบาลตำบล 153 องค์การบริหารส่วนตำบล มีรายชื่อดังนี้

(1) อำเภอเมืองเชียงใหม่

- 1) เทศบาลนครเชียงใหม่
- 2) เทศบาลตำบลช้างเผือก
- 3) เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง
- 4) เทศบาลตำบลแม่เหียะ
- 5) เทศบาลตำบลท่าศาลา
- 6) เทศบาลตำบลสุเทพ
- 7) เทศบาลตำบลป่าแดด
- 8) เทศบาลตำบลหนองหอย
- 9) เทศบาลตำบลฟ้าฮ่าม

(2) อำเภอจอมทอง

- 1) เทศบาลตำบลจอมทอง

(3) อำเภอแม่แจ่ม

- 1) เทศบาลตำบลแม่แจ่ม

(4) อำเภอเชียงดาว

- 1) เทศบาลตำบลเชียงดาว
- 2) เทศบาลตำบลเมืองงาย
- 3) เทศบาลตำบลเมืองนะ
- 4) เทศบาลตำบลพระธาตุปู่ก่ำ
- 5) เทศบาลตำบลปิงโค้ง
- 6) เทศบาลตำบลทุ่งข้าวพวง

(5) อำเภอดอยสะเก็ด

- 1) เทศบาลตำบลดอยสะเก็ด
- 2) เทศบาลตำบลสง่าบ้าน
- 3) เทศบาลตำบลสันป่าเลา
- 4) เทศบาลตำบลหลวงเหนือ
- 5) เทศบาลตำบลแม่โป่ง

-
- 6) เทศบาลตำบลเชิงดอย
 - (6) อำเภอแม่แตง
 - 1) เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา
 - 2) เทศบาลตำบลสันมหาพน
 - (7) อำเภอแมริม
 - 1) เทศบาลตำบลแมริม
 - (8) อำเภอสะเมิง
 - 1) เทศบาลตำบลสะเมิงใต้
 - (9) อำเภอฝาง
 - 1) เทศบาลตำบลบ้านแม่ข้า
 - 2) เทศบาลตำบลเวียงฝาง
 - (10) อำเภอแม่ฮ่าย
 - 1) เทศบาลตำบลแม่ฮ่าย
 - (11) อำเภอพร้าว
 - 1) เทศบาลตำบลเวียงพร้าว
 - 2) เทศบาลตำบลแม่ปิ้ง
 - (12) อำเภอสันป่าตอง
 - 1) เทศบาลตำบลบ้านกลาง
 - 2) เทศบาลตำบลสันป่าตอง
 - (13) อำเภอสันกำแพง
 - 1) เทศบาลตำบลสันเปา
 - 2) เทศบาลตำบลสันกำแพง
 - 3) เทศบาลตำบลแม่ปูคา
 - (14) อำเภอสันทราย
 - 1) เทศบาลเมืองแม่ใจ
 - 2) เทศบาลตำบลสันทรายหลวง
 - 3) เทศบาลตำบลสันพระเนตร
 - 4) เทศบาลตำบลสันนาเม็ง
 - 5) เทศบาลตำบลหนองจ่อม

- 6) เทศบาลตำบลแม่แฝก
- 7) เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว
- 8) เทศบาลตำบลป่าไผ่

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในโครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2552 (CMRU – SML)” มีรายละเอียดดังนี้

กมลทิพย์ คำใจ (2551) โครงการวิจัย “การจัดการเรียนรู้เพื่อวัดมูลค่าเพิ่มของสินทรัพย์ชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคชนบทและชุมชนเมือง จ.เชียงใหม่” การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงด้านการจัดการสินทรัพย์ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงด้านการจัดการสินทรัพย์ชุมชนของตนเองได้เป็นอย่างดี ชุมชนสามารถวิเคราะห์และค้นหาศักยภาพของชุมชนเกี่ยวกับสินทรัพย์ของชุมชนที่มีอยู่ โดยเข้าใจถึงคุณค่าของสินทรัพย์ชุมชนที่สำคัญยิ่งคือ “ทุนบุคคลหรือทุนมนุษย์”

กาญจนา สุระ (2551) โครงการวิจัย “การจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของภาคชนบทและชุมชนเมืองจังหวัดเชียงใหม่” การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการเรียนรู้และหาแนวทางเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าแนวทางในการเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในแต่ละด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว ควรจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนธุรกิจ แผนประชาสัมพันธ์สินค้า แผนการตลาด และแผนพัฒนาบุคคลด้านธุรกิจชุมชน ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม ควรจะจัดการเรียนรู้ในการประชาคมแบบมีส่วนร่วมในการสร้างความสงบสุขในชุมชน การสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนทั้งกายและใจ คุณธรรมและจริยธรรมให้เพิ่มขึ้น ในด้านการศึกษา นั้น ควรจะจัดการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาจิตวิทยารวมถึงการสร้างเชาวน์อารมณ์ (EQ) ในเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น ส่วนด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมนั้น ควรจะจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพอนามัยของชุมชนให้สะอาดปลอดภัย ซึ่งแนวทาง

การจัดการเรียนรู้ทั้งสี่ด้านนี้ จะช่วยเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพที่เพิ่มขึ้นในการที่จะต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นต่อไป

ไกรยุทธ ธีรตยาคินันท์ (อ้างใน ทิศนา ขัมมณีและคณะ 2544: 97 – 99) ศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์และผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้อธิบายว่า “การคิดเป็น” คือ การใช้เหตุผลเป็น การคิดเป็นจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสรรค์ความรู้ ซึ่งความรู้นั้นทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ

(1) การพัฒนาความ หรือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้ความสามารถเชื่อมโยงหรือใช้หลักฐานเหตุการณ์ต่างๆ ผสมผสานกันด้วยเหตุผล ซึ่งเหตุผลก็มักเกี่ยวพันกับการประยุกต์กระบวนทัศน์ (paradigm) ในการมองปัญหา ถ้าผู้เรียนไม่ได้รับการพัฒนาให้มีกระบวนทัศน์ใหม่ ๆ ก็จะไม่สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ในแง่มุมที่ไม่มีใครอธิบายมาก่อนได้

(2) การสร้างสรรค์ทฤษฎีใหม่ หรือ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นความสามารถในการพัฒนาปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อนได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการแยกแยะปัจจัยต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของเหตุการณ์ เพื่อจัดระบบความคิดและปรากฏการณ์นั้น ๆ ซึ่งหากมีกระบวนทัศน์ที่เกื้อกูลแล้วก็จะสามารถสานต่อกลายเป็นทฤษฎี อธิบายที่มาที่ไปของปรากฏการณ์นั้นๆ ได้

ชัชวาลย์ ทัดสิวัช (2549) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) : มิติใหม่ของรูปแบบวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น ผลการศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) นับเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และบัณฑิตวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยหลายแห่งทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ให้ความสำคัญและกระตุ้นให้นักวิจัย/นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาใช้เป็นรูปแบบในการวิจัยและการทำวิทยานิพนธ์/การค้นคว้าอิสระเพื่อตอบสนองต่อโจทย์แห่งการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่มุ่งไปที่การค้นหาแนวทางอันเป็นรูปธรรมที่เกิดจากการระดมสมองในลักษณะของการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการวิจัยจากรูปแบบดั้งเดิมที่การตั้งประเด็นของปัญหาเริ่มต้นและจบกระบวนการโดยนักวิจัย ซึ่งพบว่างานวิจัยหลากหลายชิ้นมิได้ถูกนำไปเผยแพร่หรือนำไปทดลองใช้หรือถูก “เก็บขึ้นหิ้ง” อันเป็นการสูญเสียทั้งกำลังความถนัดงบประมาณและทรัพยากรเวลาอย่างน่าเสียดายยิ่ง มาเป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน ชุมชนมี

๓. จอมนรินทร์ (2544) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการ
 บริหารของเทศบาลเมืองนราธิวาส พบว่า ดัชนีประสิทธิภาพ ปีที่ ๒๕๔๓ เทศบาล
 เมืองนราธิวาสได้ มีการกำหนด วิสัยทัศน์ นโยบาย เป้าหมาย แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติ
 ในการพัฒนาเมืองนราธิวาสไว้ อย่างชัดเจน แต่ การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของ
 เป้าหมายไม่ ชัดเจน ขาดการติดตามในช่วงการนำแผนไปใช้ ด้านกระบวนการ เทศบาลเมือง
 นราธิวาสมีการวางแผนการพัฒนาสำหรับปีงบประมาณไว้ เป้าหมายการลดวงเงิน
 หลายปี มีการวางแผนปฏิบัติการประจำปีที่สุดดคล้องกับแผนพัฒนา แต่ ขาดในเรื่องระบบ
 การติดตามและระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การ
 กำหนดเกณฑ์มาตรฐานของงานที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติได้ และการควบคุมการปฏิบัติงาน
 เป้าหมายไปตามระบบที่กำหนดไว้ ยังไม่ ชัดเจน ควรปรับปรุงสถานที่อุปกรณ์ และเครื่องมือ
 เครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน และให้บริการให้ดีขึ้น

[illegible]

เทศบาลควรมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จเป้าหมายของแผน กำหนดระบบการติดตามประเมินผลและรายงาน พัฒนาระบบการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร ปรับปรุงสถานที่ปฏิบัติงาน และให้บริการประชาชน พัฒนาเทคโนโลยีและระบบข้อมูล

ทวิศักดิ์ ปิ่นทอง (2551) โครงการวิจัย “โครงการบูรณาการการจัดการเรียนรู้การสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนานักประชาสัมพันธ์ชุมชนประจำท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการจัดการการเรียนรู้ (LM) ด้านการสื่อสารและการใช้สื่อเทคโนโลยีของชุมชนโดยชุมชน และบูรณาการร่วมกับชุมชนในการเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน ผลการวิจัยพบว่าชุมชนในท้องถิ่นสามารถเรียนรู้ร่วมกันเชิงบูรณาการกับหน่วยงานในท้องถิ่นของตนเองกับการผลิตสื่อที่กระตุ้นและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น 4 ด้านคือ สื่อสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว จำนวน 17 ชิ้นงาน สื่อสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นด้านสังคม จำนวน 14 ชิ้นงาน สื่อสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นด้านการศึกษา จำนวน 6 ชิ้นงาน และสื่อสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 ชิ้นงาน ผลงานสื่อสารสนเทศที่ผลิตได้ของชุมชนถูกนำเสนอผ่านสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (สทท) จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2551 การประชาสัมพันธ์ดังกล่าวจะทำให้ชุมชนได้ทราบทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเอง และเกิดการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2544) กล่าวว่ากระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั้นมีหนึ่งในกระบวนการที่สำคัญที่ชุมชนจะต้องมีได้แก่การพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพราะทรัพยากรบุคคลในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนจะขาดความเข้มแข็งหากมีทรัพยากรบุคคลที่ไม่มีศักยภาพอันประกอบไปด้วยการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดประเด็นปัญหา การพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการ การจัดการกระบวนการถ่ายทอดความรู้และขาดการพัฒนาวิสัยทัศน์ ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพเพื่อมุ่งจะให้คนคิดเป็นและทำเป็นโดยตัวของเขาเองเพื่อที่บุคคลเหล่านั้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้

ประเวศ วะสี (2541, 13) กล่าวว่า ชุมชนหมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่นครอบครัวละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่น มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกันมีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือกันและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

พันศักดิ์ ขำบุกรักษ์ (2546) ศึกษาเรื่อง การประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี พบว่า ประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ด้านมุมมองของ พนักงานผู้บริหาร โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.72 และด้านมุมมองของประชาชน ปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง ผู้รับบริการ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.20 และเมื่อพิจารณา ด้านประสิทธิภาพที่แต่ละฝ่ายประเมิน พบว่า ปัจจัย ค^๑ อายุและความพึงพอใจของทรัพยากรมีอิทธิพล^๒ ต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ส^๓ วณป^๔ จั๊ยค^๕ านเทศ การศึกษา รายได^๖ ายราชกร ลักษณะด้านเหน^๗ ง และความเข้าใจในการดำเนินงาน ไม^๘ มีอิทธิพล^๙ ต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ค^{๑๐} านมุมมองของพนักงานผู้บริหาร ปฏิบัติงานในขณะที^{๑๑} ป^{๑๒} จั๊ยค^{๑๓} านเทศ อายุ อาชีพ รายได^{๑๔} ระยะเวลาที่อาศัยอยู่^{๑๕} ในชุมชน และการมีส^{๑๖} วนร^{๑๗} วม ไม^{๑๘} มีอิทธิพล^{๑๙} ต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ขององค^{๒๐} การบริหารส^{๒๑} วนตำบล ค^{๒๒} านมุมมองของประชาชนผู้^{๒๓} รับบริการ

มธุรส (2542) กล่าวว่า ศักยภาพของชุมชน คือการรวมกลุ่มทำงานของสมาชิกโครงการ โดยมีผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีศักยภาพ ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนสามารถเกิดการสืบทอดและถ่ายทอด อุดมการณ์ของชุมชน และรูปแบบทางเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจและยุติธรรม ปัจจัยที่ทำให้เกิดศักยภาพชุมชน คือ วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็ง การพึ่งตนเองของชุมชน การมีส่วนร่วม

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม แนวคิด ปัญหา และการพัฒนา” โดยสรุปได้ว่า คุณธรรมเป็นสิ่งดีงาม สำคัญ จำเป็น รวมทั้งมีประโยชน์ต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติ และต่อการบริหารจัดการในชุมชน ดังนั้น เมื่อ

การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมได้นำคุณธรรมมาใช้จึงย่อมเพิ่มความสำคัญให้แก่การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมากขึ้นด้วย ในที่นี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมไว้ 10 ประการ ซึ่งบางประการมีความสัมพันธ์และอาจคาบเกี่ยวกันได้ ดังต่อไปนี้

(1) การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมเป็นการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรม โดยคุณธรรมนั้นเป็นตัวกำหนด ควบคุม หรือบังคับให้พฤติกรรมของคนเป็นไปในด้านดีหรือประพฤติดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวบุคคลเอง เช่น ทำให้จิตใจผ่องใส มีความซื่อสัตย์สุจริตรวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ตลอดจนการบริหารจัดการด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมจึงมีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรมเพิ่มมากขึ้นและยังสอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่ของสังคมไทยอีกด้วย

(2) คุณธรรมเป็นตัวชี้วัดระดับความเจริญความเสื่อมของชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งครอบคลุมตัวชี้วัดด้านจิตใจที่แสดงว่ามนุษย์มีคุณค่าของความเป็นมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั่วไป และยังครอบคลุมตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมตลอดทั้งความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนด้วย ตัวชี้วัดดังกล่าวนี้มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม โดยเฉพาะเมื่อมีการประเมินผลคุณภาพหรือบริการด้านจิตใจของการบริหารจัดการ ทำให้การบริหารจัดการเป็นระบบและตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของชุมชน

(3) คุณธรรมมีส่วนทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง เข้มแข็ง และสันติสุข ดังนั้น การบริหารจัดการที่ยึดแนวทางคุณธรรม นอกจากจะทำให้การบริหารจัดการมีแนวโน้มที่จะบริหารจัดการได้ง่ายขึ้นและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นแล้ว ยังจะช่วยเพิ่มความสำคัญให้แก่การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมอีกด้วย

(4) คุณธรรมเป็นแนวทาง ยุทธศาสตร์ (Strategy) หรือมรรควิธี (Means) ที่นำไปสู่จุดหมายปลายทาง (Ends) ในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ เมื่อการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมได้เน้นเรื่องคุณธรรมย่อมทำให้การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมดำเนินไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติด้วยเช่นกัน

(5) คุณธรรมเป็นหัวใจหรือเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาและบริหารจัดการทั้งหลาย เป็นต้นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) การบริหารจัดการตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good governance) และการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมได้นั้นเรื่อง

คุณธรรมจึงทำให้การบริหารจัดการนี้ตรงประเด็น สอดคล้องกับสภาพของชุมชน สังคม ประเทศชาติ และยังมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอีกด้วย

(6) การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมย่อมนำในเรื่องคุณธรรม ซึ่งมี ส่วนช่วยให้คนคิดดี ทำดี ยิ่งมีคุณธรรมมากก็ยิ่งทำให้คนมีแนวโน้มคิดและทำความดีเพิ่มมากขึ้น หากแต่ละคนได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว คุณธรรม จะมีส่วนช่วยให้ชุมชน สังคม และประเทศชาติเกิดความร่มเย็นเป็นสุขพร้อม ทั้งมีโอกาส ปรับปรุงหรือพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าและยังยืนต่อไปได้ ด้วยความสำคัญของคุณธรรม ดังกล่าวนี้น ย่อมทำให้การบริหารจัดการที่เน้นแนวทางคุณธรรมมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นอีก

(7) การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการ เกิดความเป็นธรรม รอบคอบ และคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

(8) การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมีส่วนช่วยให้ผู้บริหาร ผู้มี อำนาจหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับบริหารจัดการ ไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

(9) การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมีส่วนทำให้เกิดความสมดุลใน การบริหารจัดการระหว่างด้านวัตถุกับด้านจิตใจ โดยช่วยยับยั้ง ชะลอ หรือช่วยให้การบริหาร จัดการด้านวัตถุรอบคอบมากขึ้น ในเวลาเดียวกัน การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมยังมี ส่วนส่งเสริมความสำคัญของการบริหารจัดการด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้นด้วย

(10) การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมีส่วนสำคัญทำให้คนและ บุคลากรที่มีคุณธรรมในหน่วยงานได้รับการยอมรับและยกย่องเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ ต่อการบริหารจัดการ ตรงกันข้าม หากบุคลากรขาดคุณธรรมแม้จะมียศถาบรรดาศักดิ์หรือมี ความรู้ความสามารถ ก็จะถูกดูถูกดูหมิ่นได้

ดังนั้น เมื่อบ้านเมืองและชุมชนได้เกิดปัญหาและเกิดวิกฤตทั้งในอดีตและ ปัจจุบัน โดยสาเหตุสำคัญมาจากการขาดคุณธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความไร้คุณธรรมทำให้เกิดวิกฤตขึ้นในบ้านเมืองและชุมชน แนวทางแก้ไขปัญหาวิกฤตแนวทางหนึ่ง คือ การนำ “การ บริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม” มาประยุกต์ใช้ในชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่าง ต่อเนื่อง โดยความสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมมี 10 ประการ ตัวอย่างเช่น มีส่วนช่วยให้ผู้บริหารได้บริหารจัดการไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และยังมี ส่วนทำให้เกิดความสมดุลในการบริหารจัดการระหว่างด้านวัตถุกับด้านจิตใจ โดยช่วยยับยั้ง ชะลอ หรือช่วยให้การบริหารจัดการด้านวัตถุรอบคอบมากขึ้นด้วย

การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมนั้น หมายถึง แนวทางการดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ที่ตั้งเป้าหมายเป็นประจำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยบุคคล และ/หรือ

หน่วยงานนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขให้แก่ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ส่วนคำว่า คุณธรรม นั้น หมายถึง การคิดและทำคุณงามความดี เป็นประจำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยคนที่มีคุณธรรมอย่างแท้จริงจะต้องเป็นคนที่ดี คิด และทำคุณงามความดีเป็นประจำอย่างต่อเนื่องจนเคยชินหรือจนเป็นนิสัยอย่างชัดเจน สำหรับ ลักษณะของคุณงามความดีหรือคุณธรรมมีมากมาย อาจยึดถือและปฏิบัติตาม “หลักการสำคัญ ของการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม 10 ประการ” เช่น การรักษาความสัตย์ การรู้จักข่มใจ ตนเอง ความอดทน การละความชั่ว และการเสียสละ อย่างไรก็ตาม ลักษณะของคุณงามความดี หรือคุณธรรมอาจมีนอกเหนือจากที่กล่าวมานี้ก็ได้ เช่น ความกตัญญู และความยุติธรรม เป็นต้น

เมื่อพิจารณาศึกษาปัญหาการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม พบว่า ปัญหา ที่เกิดจากภายในชุมชน มี 3 ประการ คือ 1) การเน้นคุณธรรมในระดับบุคคลโดยไม่เชื่อมโยงและ ไม่ให้ความสำคัญของคุณธรรมในระดับโครงสร้างมากเท่าที่ควร 2) การขาดระบบหรือ โครงสร้างรองรับการทำคุณงามความดี และ 3) การให้ความสำคัญกับการสอนคุณธรรม โดย ละเลยการกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การลงมือปฏิบัติจริง และการกล่อมเกลา โดยชุมชน ในขณะที่ปัญหาการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมที่เกิดจากภายนอกชุมชน มี 2 ประการ คือ 1) การครอบงำของกระแสเสรีนิยม จัดนิยม และบริโภคนิยมที่มาจากภายนอก ประเทศ และ 2) การครอบงำของระบบ โครงสร้าง และสภาพแวดล้อมภายนอกชุมชน ทั้งนี้ ได้ เสนอแนะการพัฒนาการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดจาก ภายในชุมชน เช่น ในขณะที่บิดามารดา ครูอาจารย์ และพระในชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนใน ชุมชนประกอบคุณงามความดีในระดับบุคคล สืบทั้งหลาย สังคม หรือรัฐบาลก็ควรส่งเสริมการ ประกอบคุณงามความดีในระดับชาติไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน และควบคู่กันไปด้วย สำหรับการเสนอแนะการพัฒนาการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดจากภายนอก ชุมชน เช่น รัฐบาลและชุมชนควรจัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการเฝ้า ระวัง ตรวจสอบ และควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากภายนอกชุมชนหรือจากต่างประเทศ ที่ทำลายคุณธรรมไทยโดยผ่านมาทางสื่อทั้งหลายให้เข้มงวดรัดกุมมากขึ้น พร้อมกับมีบทลงโทษ ผู้ฝ่าฝืนอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้แล้ว ยังได้เสนอแนะการพัฒนาการบริหารจัดการตามแนวทาง คุณธรรมของประชาชนทั่วไป พ่อค่านักธุรกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้ด้วย การพัฒนาการบริหาร จัดการตามแนวทางคุณธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจดำเนินการโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการ พัฒนาคุณธรรมแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งหรือหลายแนวคิดจาก 8 แนวคิดที่ได้เสนอไว้ข้างต้นก็ได้ และเพื่อให้บังเกิดผลจริงในทางปฏิบัติ ทุกฝ่าย ทุกหน่วยงาน และชุมชนควรจะได้สร้างและ กำหนด “แนวทางปฏิบัติ” รวมทั้ง “ตัวชี้วัดคุณธรรม” อย่างชัดเจนขึ้น พร้อมกับนำตัวชี้วัด

ดังกล่าวนี้ไปใช้ในการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้รู้และเข้าใจว่าหน่วยงาน และ/หรือ บุคคล ได้มีการนำการบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมไปคิดและปฏิบัติจริงเป็นประจำมากน้อย หรือไม่เพียงใด

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า หลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาข้างต้น ทำให้ประมวลและสรุปสาระสำคัญเป็น “หลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน 8 ประการ” ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ความพอประมาณ หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนเน้นการผลิตและบริโภคโดยยึดถือทางสายกลาง ความพอเพียง ความพอดี และไม่ฟุ้งเฟ้อ ในเวลาเดียวกัน ก็ก้าวให้ทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์ด้วย ตัวอย่างความพอประมาณในระดับบุคคล เช่น เน้นการผลิต การบริโภค และการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัธยาศัย และไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พึ่งพณาการอยู่กับสิ่งใด สำหรับความประมาณในระดับชุมชน เช่น เน้นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่ส่งเสริมให้ชุมชนและเครือข่ายสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น หน่วยงานขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น อันจะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ประสบการณ์ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือกัน

หากพิจารณาความพอประมาณ โดยแบ่งเป็น 6 ด้าน คือ ด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า

- (1) ความพอประมาณด้านจิตใจ เน้นที่จิตใจให้ประชาชนในชุมชนรู้จักพอ รู้จักประมาณ และพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เบียดเบียน ยึดมั่นในทางสายกลาง
- (2) ความพอประมาณด้านสังคม มุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข ประชาชนมีเมตตา เอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามัคคีร่วมมือกันเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน โดยปราศจากการเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบกันในชุมชน

(3) ความพอประมาณด้านวัฒนธรรม สนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยม และบริโภคนิยม

(4) ความพอประมาณด้านเศรษฐกิจ สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชน มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ พึ่งตนเองได้ พ้นจากความยากจน มีรายได้ เพิ่มขึ้น และพ้นจากการเป็นหนี้สิน

(5) ความพอประมาณด้านเทคโนโลยี หมายถึง ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม กับสภาพของตนเอง และชุมชน

(6) ความพอประมาณด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การไม่เบียดเบียนธรรมชาติจนเกินไป การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติอย่าง พอดี ใช้อย่างคุ้มค่าให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมด้วย

ประการที่สอง ความมีเหตุผล หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำ นั้นๆ อย่างรอบคอบ

ประการที่สาม การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนมีการหา ข้อมูลข่าวสารและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันในตัว หรือมีพื้นฐาน หรือมีความพร้อมมากเพียงพอที่จะรู้เท่าทันต่อผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน

ประการที่สี่ การพึ่งตนเอง หมายถึง ประชาชนและชุมชนสนับสนุนระบบ เศรษฐกิจของชุมชนที่อยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาพึ่งพิงคนอื่นหรือชุมชนอื่นจนเกินความ จำเป็น โดยเน้นความสามารถของประชาชนและชุมชนในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อ เลี้ยงประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่ประชาชนหรือชุมชนไม่ได้ เป็นเจ้าของ ตัวอย่างการพึ่งตนเองในระดับบุคคล เช่น ประชาชนในชุมชนมีการพึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีเพื่อตนเอง ชุมชนและประเทศชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม และเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง สำหรับการพึ่งตนเองในระดับชุมชน เช่น แต่ละชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ มีเกียรติและมีความภาคภูมิใจว่า ยืนได้ด้วยขาของตนเอง

หากจัดแบ่งเป็นการพึ่งตนเองในด้านต่างๆ จะได้ดังนี้

(1) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พักพิงตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

(2) ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง และเป็นอิสระ

(3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนในชุมชนใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างฉลาด และหาหนทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดหลักการของความยั่งยืน

(4) ด้านเทคโนโลยี เลือกใช้เทคโนโลยีเฉพาะที่สอดคล้องกับพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน ความต้องการ และสภาพแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของชุมชนเอง

(5) ด้านเศรษฐกิจ สนับสนุนระบบเศรษฐกิจของทุกชุมชนให้ยึดถือหลักการ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของประชาชนหรือชุมชน ในสภาพการณ์เช่นนี้ ประชาชนหรือแต่ละชุมชนจะกลายสถานะเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาดแทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดดังที่เคยเป็นอยู่ ทั้งนี้ จะต้องมีการประหยัด ลดค่าใช้จ่ายหรือลดรายจ่าย ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ และสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในพื้นที่หรือชุมชนของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล และพืชผัก ด้วย

ประการที่ห้า การเสริมสร้างคุณภาพคนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน หมายถึงการเสริมสร้างคุณภาพของคนหรือประชาชนทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ด้านวัตถุครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้คนมีความรู้ มีวิชาการ มีความรอบรู้ มีความรอบคอบ และมีความระมัดระวัง ส่วนด้านจิตใจ ครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้คนมีคุณธรรม คือ คิดและทำคุณงามความดีเป็นประจำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม รวมทั้งส่งเสริมให้ละความชั่วและทำความดี ไม่เบียดเบียน มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความอดทน มีความรอบคอบ มีความประหยัด มีความเมตตา มีความเอื้ออาทร และมีความสามัคคี เพื่อร่วมแรงร่วมใจกันประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ

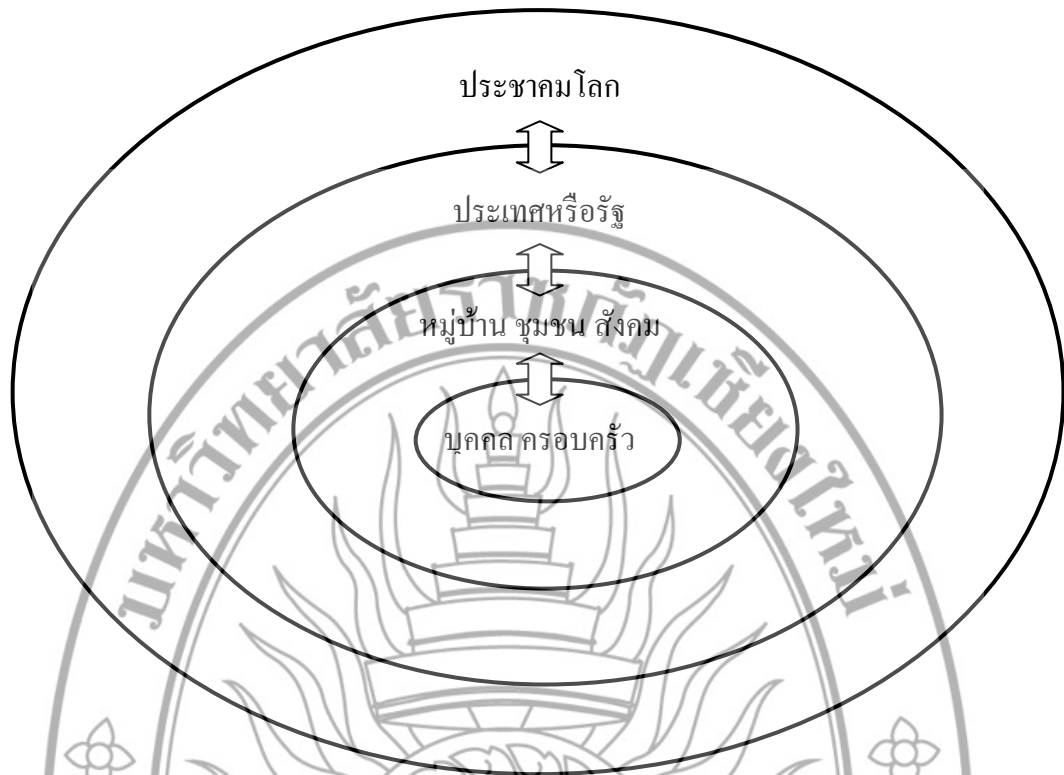
สิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชุมชนไทยให้คงอยู่ตลอดไป

ตัวอย่างการเสริมสร้างคุณภาพคนที่เน้นด้านจิตใจโดยการละความชั่วและทำความดี เช่น การปฏิบัติตนในแนวทางที่ละความชั่วและทำความดี พยายามลดละความชั่วที่ตัวเอง ไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวเองและทำลายผู้อื่น ในเวลาเดียวกัน ควรพยายามสร้างความดีให้แก่ตัวเองอยู่เสมอ และตัวอย่างการไม่เบียดเบียน เช่น ละเลิกการแก่งแย่งและเบียดบังผลประโยชน์ รวมทั้งการแข่งขันกันในทางการค้าขายและประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง โดยประชาชนและชุมชนควรประกอบอาชีพความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ

ประการที่หก การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม โดยประชาชนหรือองค์กรในชุมชนจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจ ค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน เมื่อประชาชนหรือองค์กรในชุมชนได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว ประชาชนในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อมๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้นด้วย

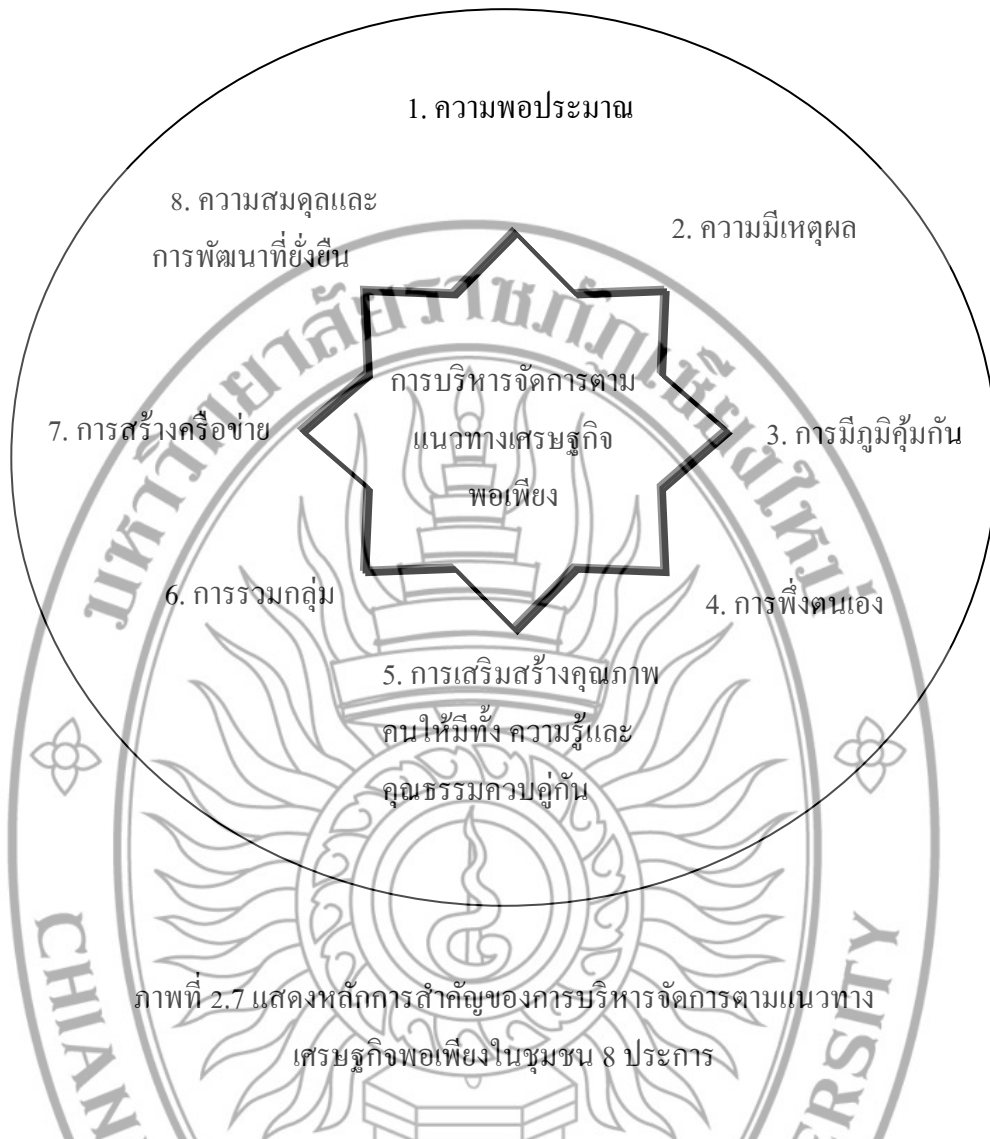
ประการที่เจ็ด การสร้างเครือข่าย หมายถึง ประชาชนและชุมชนร่วมมือกันสร้างเครือข่ายอย่างเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันและร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ การบริหารจัดการ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนาทำให้เกิดเครือข่ายชุมชนที่ยึดการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด

การสร้างเครือข่ายอย่างเป็นระบบนั้น ควรจะมีความเชื่อมโยงกันของชุมชนทุกระดับ นับแต่ระดับ 1) บุคคล ครอบครัว 2) หมู่บ้าน ชุมชน สังคม 3) ประเทศหรือรัฐ และ 4) ประชาคมโลก ดังภาพภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 แสดงการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นระบบในทุกระดับ

ประการที่แปด ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนยึดถือการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีสมดุลระหว่างกระแสการแข่งขันจากโลกาภิวัตน์ และกระแสท้องถิ่นนิยม มีความหลากหลายในโครงสร้างการผลิต มีการใช้ทุนที่มีอยู่ในสังคมให้มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของท้องถิ่นที่ตั้งาม ดังภาพ

วิไลลักษณ์ กิตติบุตร (2551) โครงการวิจัย “การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างแผนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จาการากหญ้าสู่รากแก้ว” การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกของชุมชน สามารถใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้ (LM) ในการสร้างแผนชุมชนที่สามารถยกระดับการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมสู่ระดับที่เข้มแข็งได้อย่างเหมาะสมตามท้องถิ่นของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า คณะนักวิจัยสามารถจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ถึง 42 แห่ง โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาสที่จะพัฒนาชุมชนด้วยชุมชน รวมถึงการเรียนรู้ระหว่างชุมชน จนถึงการเรียนรู้กับภาคีนอกชุมชนในระดับอำเภอและระดับจังหวัด อาศัยคำชี้แนะจากนักปราชญ์ทั้งในและนอก

ชุมชน จนเกิดเกิดผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนการพัฒนาจากรากหญ้าสู่รากแก้วที่แข็งแกร่ง ผลที่ได้จากการนำเอาแผนชุมชนนี้ไปใช้จะก่อให้เกิดการยอมรับและสนับสนุนของคนในชุมชน เกิดแรงผลักดันและแรงหนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง

วีระศักดิ์ สมยานะ และคณะ (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ถึงอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2549” การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ถึงอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2549 ก่อนที่จะทำการปิดโครงการในอีก 2 ปี ข้างหน้า ผลการประเมินพบว่า องค์การมีการจัดระบบโครงสร้างการดำเนินงานที่เหมาะสมและมีมาตรฐานแล้ว เพียงแต่การดำเนินงานของแต่ละบทบาทของสมาชิกยังขาดความต่อเนื่อง และขาดการประสานงานที่ดีระหว่างสมาชิกด้วยกัน แต่ระหว่างสมาชิกกับผู้ได้รับผลประโยชน์นั้นปรากฏว่าเป็นไปได้ด้วยดี ทำให้ผลการดำเนินงานขององค์กรอยู่ในขั้นระดับดี หากจะพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากกว่านี้แล้ว บุคลากรควรได้รับการอบรมและพัฒนาทักษะต่างๆ ตามตำแหน่งหน้าที่ จักทำให้การประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ถึงอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ที่เพิ่มขึ้นต่อไป

วีระศักดิ์ สมยานะ (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง “โครงการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนบ้านแหวนเพื่อยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชนระดับประเทศ” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ คือ ประการแรกเป็นการศึกษาศักยภาพของกลุ่มธุรกิจชุมชนทั้ง 13 กลุ่ม ของตำบลบ้านแหวน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการยกระดับของธุรกิจชุมชน และประการที่สอง เป็นการศึกษาความต้องการในการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละกลุ่ม และประการที่สาม เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาธุรกิจชุมชนตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ให้ยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชนระดับประเทศได้อย่างเหมาะสม การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ใช้ระบบวิธีวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง กลุ่มประชากรผู้ร่วมกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มเครื่องใช้งานมงคลและอวมงคล หมู่ที่ 1 กลุ่ม Hone Product หมู่ที่ 2 กลุ่มเครื่องดื่มน้ำสมุนไพร หมู่ที่ 3 กลุ่มผ้าทอพื้นเมือง หมู่ที่ 3 กลุ่มแหวนและกุนเชียง หมู่ที่ 4 กลุ่มเพาะเห็ดและแปรรูปเห็ด หมู่ที่ 4 กลุ่มแปรรูปไม้ หมู่ 8 9 และ 10 กลุ่มงานตุลโลหะ หมู่ที่ 11 กลุ่มโคมไฟ หมู่ที่ 11 กลุ่มแหวนหมู หมู่ที่ 11 และกลุ่มทองม้วน หมู่ที่ 13 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การ

สนทนากลุ่ม (Focus group) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) การวิเคราะห์ SWOT ของกลุ่ม (SWOT analysis) รวมถึงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการยกระดับการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชน

วีระศักดิ์ สมยานะ (2551) โครงการวิจัย “การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนา นักวิจัย ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management: LM) และเพิ่มศักยภาพของนักวิจัยท้องถิ่น ให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยพบว่า นักวิจัยสามารถจัดการเรียนรู้โดยการสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นประจำตำบลของจังหวัดเชียงใหม่ได้ 18 อำเภอ จำนวน 42 คน โดยส่วนใหญ่ นักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนฯ ได้เสนองานวิจัยท้องถิ่นในประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของชุมชนนั้นๆ กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว นักวิจัยท้องถิ่นสามารถเสนองานวิจัยได้ทั้งสิ้น 17 เรื่อง สำหรับในด้านสังคมและวัฒนธรรม สามารถเสนองานวิจัยได้ 14 เรื่อง และด้านการศึกษา มีงานวิจัยท้องถิ่นจำนวน 6 เรื่อง ส่วนด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม นักวิจัยท้องถิ่นได้เสนองานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่นำไปปฏิบัติจริงในท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตามหลักของทฤษฎีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน อันเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของนักวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยนักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้จะนำเอาต้นแบบของการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแบบอย่างกับการพัฒนาท้องถิ่นด้วยงานวิจัยในด้านอื่นๆ ต่อไป นับได้ว่าเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นด้วยงานวิจัยกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

อภิชัย พันธเสน (2544) การวิเคราะห์อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง ในฐานะที่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติของพุทธเศรษฐศาสตร์ และสามารถประยุกต์ใช้ได้กับเศรษฐกิจทุกสาขา โดยในกรณีนี้จะแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจอุตสาหกรรมทุกขนาดและ

ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นโดยภาพรวมหรือมีการจำแนกตามขนาด และจำแนกเป็นรายอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมทุกขนาดและทุกประเภทได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ดี (B) ตามหลักเกณฑ์ของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ระยะหลังจากผ่านวิกฤติเศรษฐกิจไปแล้ว อุตสาหกรรมทุกขนาด ทุกประเภท จะมีค่าเฉลี่ยของดัชนีเศรษฐกิจพอเพียงลดลง มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าพอใช้เล็กน้อย (C+) ยกเว้นอุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องหนัง ที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าคือ อยู่ในระดับพอใช้ (C) หลักการสำคัญที่ช่วยให้อุตสาหกรรมเหล่านี้รอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจได้ก็เพราะเน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการศึกษาของธุรกิจที่ได้กลายเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ส่วนใหญ่เกิดจากการใช้ทุนจากภายนอกมากเกินไป นอกจากนั้นยังใช้ทุนดังกล่าวไปในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ เช่น นำไปซื้อทรัพย์สินเพื่อเก็งกำไรหรือเอาไปซื้อหรือขยายที่อยู่อาศัย

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง “โครงการอบรมจัดทำบัญชี วิเคราะห์ต้นทุน และแผนธุรกิจ ประจำปี 10 จังหวัดภาคเหนือ” (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ เชียงราย และสุโขทัย) ซึ่งโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมจัดทำบัญชี วิเคราะห์ต้นทุน และแผนธุรกิจ ให้กับกลุ่ม OTOP ใน 10 จังหวัดภาคเหนือ” ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ เชียงราย และสุโขทัย ผลการศึกษพบว่า เทคนิคการอบรมการจัดทำบัญชี และการวิเคราะห์ต้นทุน และแผนธุรกิจที่ให้กับกลุ่ม OTOP นั้น สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจของกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มสามารถลดต้นทุนการผลิต และสามารถเพิ่มกำไรให้กลุ่มได้ ตามแผนธุรกิจที่กลุ่มได้ทำการวางแผน และวิเคราะห์การทำงานตลอดโครงการ อันจะนำไปสู่แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของกำไร และการลดต้นทุนการผลิตให้กับจังหวัดอื่นๆ ต่อไปได้